

178782

Gay - Renta

O. TAFRALI

Profesor la Universitatea din Iași.—Membru al misiunii universitare pentru propagandă în Franța.—Colaborator al ziarului „La Roumanie” din Franța.

PROPAGANDA ROMÂNEASCĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN STRĂINATATE

336947

O. TAFRALI

Profesor la Universitatea din Iași.—Membru al misiunii universitare pentru
propagandă în Franța.—Colaborator al ziarului „La Roumanie” din Franța.

PROPAGANDA ROMÂNEASCĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN STRĂINATATE

Bc. 336947-20

1920.

EDITURA
„RAMURI”
SOC. AN. CRAIOVA

O. T. F. R. A. L. L.
Prof. Dr. Universitatii din Iasi - Medicina si Microbiologie
Catedra de Farmacologie si Terapie, Colegiul de Farmacie din Iasi

178782

PROPAGANDA ROMÂNĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

327 (498), 1918/1920*

EDITURA
"PARUT"
200, str. Oradea

1920

*Marelui patriot și luptător național D-lui
Paul Brătășanu respectos omagiu.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AUTORUL.

Propaganda românească în străinătate

I.

Călătoria

În momentul acesta unii sunt nemulțumiți de ceea ce s'a petrecut la conferința păcii. Uitând toată acțiunea lor din trecut, care ne-a făcut un rău imens în străinătate, ei vor să ne prezinte situațiunea ca fiind desperată. Și nu mai conținesc cu ieremiadele lor, insinuând că neamul românesc e nedreptățit de aliații săi.

Lumea în general crede, că s'a comis o nedreptate strigătoare la cer față de România.

Să fie oare adevărat? Din văltoarea sângeroasă a acestor cinci ani din urmă nu câștigăm oare nimic? Situațiunea neamului nostru e așa de lamentabilă și îngrijitoare, cum și-o închipue unii?

Starea aceasta de depresiune sufletească își are firește o explicație: pe de o parte lipsa de știri sigure, pe de alta, ignoranța unor fapte petrecute de la Mărășești încoace, cari au creat României, la un moment dat, o situațiune desperată, din care din fericire a ieșit, datorită în bună parte propagandei noastre.

* * *

În luna August a anului 1917, la *Asociațiunea profesorilor universitari*, s'a ridicat chestiunea propagandei românești în străinătate, unde lipsia aproape cu totul.

Ungurii duceau o campanie energetică în țările neutre și încercau să influențeze, în favoarea lor și împotriva noastră, opiniunea publică a aliaților noștri. Universitățile ungurești lansaseră un memoriu, în care drepturile românismului erau reduse

1) Articole publicate în ziarul „Evenimentul” din Iași (24, 25, 27 Iunie; 1, 3, 5, 9, 10, 17, 26, 29 Iulie și 2, 8, 15, 22, 23 August 1919.

la zero. Trebuia dar un răspuns imediat; eram datori să ne apărăm și să nu lăsăm ca amicii noștri, insuficient informați, să capete știri interesate și false de la vrăjmașii noștri.

S'a redactat deci un răspuns, care a fost primit cu unanimitate, căci vocea lui Ilie Bărbulescu, care s'a ridicat să protesteze, nu putea fi socotită ca fiind românească.

Profesorii universitari s'au gândit că Țara nu putea fi lipsită în străinătate de o propagandă românească, condusă de oameni luminați și cu autoritate. Au hotărât deci să creeze un organ, o revistă sau ziar, scris în franțuzește și în englezește, care să lumineze despre noi pe străini și să apere interesele supreme ale neamului românesc.

În urma unei alegeri în regulă, la care au luat parte majoritatea profesorilor celor două universități, aflați în Iași, au fost însărcinați zece colegi, cari să facă parte din misiunea universitară, destinată să conducă propaganda noastră în străinătate, așa cum profesorii universitari sârbi își conduceau pe a lor la Londra, la Paris și la Geneva, așa cum universitarii unguri lucrau în Elveția pentru triumful cauzei ungurești, imitați de profesorii universitari Bulgari, în frunte cu faimosul Ișircoff.

Din comisiunea celor zece colegi, făceau parte d-nii: Dr. Hurmuzescu, Tr. Lalescu, S. Măndrescu, G. Murnu, E. Pangrati, Pompeiu de la Universitatea din București; dl. I. Nistor de la Universitatea din Cernăuți; precum și d-nii I. Gavănescul, I. Ursu și eu însumi de la universitatea din Iași.

Cu toții eram mulțumiți că vom putea servi Țara și ieși din inactivitatea în care ne condamnaseră evenimentele.

Guvernul național de la putere a primit cu bună voință hotărârea noastră; iar d. I. Brătianu, președintele consiliului, ne-a promis tot sprijinul său. D-sa a fost mai ales viu impresionat de devotamentul și dezinteresarea noastră. Noi ne puneam cu totul la dispozițiunea guvernului, fără condiții; îi ceream numai ca legațiunea la Paris să se însărcineze să plătească cheltuelile de tipar ale revistei noastre, care după părerea d-lui Brătianu, trebuia să apară de două ori pe lună, în vre-o două-zeci de mii de exemplare, câte zece mii pentru fie-care ediție franceză și engleză. Pentru noi, nu ceream absolut nimic, afară doar de plată regulată a salariilor noastre bugetare. D. Brătianu a admis în totul propunerea noastră, iar d. Duca, pe atunci ministru al Instrucțiunii Publice, pe lângă însărcinarea cu propaganda, ne a mai dat și o misiune școlară determinată. D-sa s'a oferit să

ne plătească călătoria. Luând informațiuni de la persoane, cari gândiau și simțiau într'un anumit fel, ne-a dat fie căruia câte două mii de lei, asigurându-ne că suma aceasta întrece cu mult cheltuelile de la Iași la Paris.

Am schimbat suma aceasta în bani rusești, plătind rubla 2 lei și 66 bani.

Credeam în naivitatea noastră, că informațiunile ministrului erau exacte. Ne-am înșelat.

Intrând în Rusia, am aflat că rubla la Paris costă 1 fr. 25, iar leul nostru 90 de centime. În țară deci eram furați prin convenție în regulă.

La Petrograd, unde am fost nevoiți să stăm zece zile pentru o nouă vizare de pașapoarte, cu toate silințele noastre de a face economie, am fost nevoiți să cheltuim câte 80—100 ruble pe zi.

Suma dar de 2000 de lei, dată de ministru, s'a evaporat înainte ca noi să fi putut părăsi Petrogradul.

La Haparanda-Torneo, localitate situată la hotarul dintre Suedia și Finlanda, am putut respira părăsind în sfârși atmosfera anarhică a Rusiei în revoluțiune.

Dar aici altă surpriză. Banii noștri n'aveau curs. Pentru a avea monedă suedeză, ne trebuiau ruble. Două ruble pentru o coroană suedeză, care valora 1 leu 30 bani, înainte de războiu. Pe noi, ne-a costat coroana aproape sease lei.

Prețurile restaurantelor și ale oțelurilor erau exagerate chiar pentru sued. zi, iar pentru noi, ruinătoare. Pentru a trăi extrem de modest, cheltuiam zilnic 200—250 lei. Cat pentru masa de seară, a trebuit de la o vreme să renunțăm la ea.

Vedeam micile noastre economii cum se topeau zilnic, fără speranță de a ne ameliora situațiunea. Și vaporul englezesc care avea să ne conducă de la Bergen la Aberdeen, pe coasta Scoției, nu mai sosia.

Cincisprezece zile am stat ținuiți în Christiania, cincisprezece zile de nerăbdare și de chin.

În sfârșit, într'o bună dimineață, legațiunea engleză ne-a anunțat că putem pleca spre Bergen.

Am răsuflet ușurați. Dar în acest oraș de vecinică ploaie, ne așteptau alte decepții!

Vaporul sosise, dar erau alți înaintea noastră, cari îl așteptau de o lună. Și-a trebuit să stăm încă locului, în niște odăi mizerabile, plătite cu un pumn de bani pe zi, ca să așteptăm al doilea vapor. Și ne petreceam timpul, când ploaia mai conținea

o clipă, să privim întinsul talazurilor deslănțuite ale mării Nordului, unde mișunau submarinele, răspândind moartea în jurul lor.

Și vaporul al doilea nu mai venia! Dar după o întârziere de câteva zile, apare pe orizont. O clipă de nădejde licărește în sufletele noastre. O clipă numai!... Căpitanul avea ordin să nu iee, de cât pe curierii diplomatici și pe recruții englezi!

A urmat o săptămână inspăimântătoare. Ultimii noștri bani se cheltuiau fără a avea măcar siguranța, că vom putea pleca din acest oraș nefast.

A dat însă Domnul, și vaporul al treilea ne-a imbarcat. Eram înghesuți unii peste alții, dar fericiți că plecam în sfârșit. De rămâneam încă o săptămână, unii dintre noi erau nevoiți să cerșească.

Nu voi descrie momentele de primejdie, prin cari am trecut. Nici pregătirea toaletei vaporului pentru orice eventualitate, înainte de a ieși din fiord, nici marea deslănțită; nici clipele îngrozitoare, pe cari le-am trăit în apropierea coastei Angliei, unde am fost urmăriți vreme de câteva ore de un submarin inimic.

Debarcați în Scoția, am respirat mai liber, deși aveam de trecut prin alte primejdii. După trei zile, călcăm pământul Franței unde orice Român se simte ca în țara lui.

Ajunși la Paris, ne-am pus numai de cât pe muncă.

II.

Situațiunea României

La Paris, am fost puși în curent cu multe lucruri, pe cari nimeni, sau aproape nimeni, nu le știa în țară.

Rușii, cari au cerut intrarea noastră în războiu la o anumită dată, răspândiseră pe socoteala noastră, prin puternica propagandă de care dispuneau, tot felul de știri tendențioase și inexacte, cari ne puneau într'o lumină cu totul nefavorabilă.

Vitejia și rezistența extraordinară a oștirii noastre, sacrificiile poporului și dorința lui nestrămutată de a se opune învinsării vrajmașului, erau sau cunoscute în chip neindestulător sau prezentate în așa fel, în cât nu mai erau de recunoscut. Popoarele amice ale occidentului, insuficient informate asupra

noastră, din cauza lipsei de propagandă, rămăneau sub impresia neplăcută a știrilor rele ce veniau de pe frontul nostru prin comunicatele seci și laconice ale marelui cartier general.

Și cu toate acestea poporul francez din instinct ne susținea. Bunul său simț îl opri să ne judece aspru în ciuda propagandei rusești și dușmane. „Les pauvres Roumains“, era strigătul, pe care îl auziai în biblioteci, la cursuri, în teatre, în saloane, în piață, pe străzi. Și pretutindeni eram întâmpinați cu cuvinte de incurajare și de făgăduială, că Franța nu va uita sacrificiile poporului român.

Buna această dispozițiune a populațiunii trebuia întreținută. Trebuia să se lumineze opiniunea publică franceză și engleză în chestiunile românești. Trebuia ca o propagandă puternică să arate, cari sunt sacrificiile, drepturile și revendicările poporului românesc.

Cu puțin înaintea sosirii noastre, colonia română din Paris s'a organizat, alegând ca președinte pe d. Toma Stelian. Dar ea n'avusese timpul să facă nici o propagandă, mijloacele lip-sindu-i cu totul.

Dl. Al. Lahovary, ministrul României la Paris, a încercat să organizeze o propagandă.

Profitând de cunoștințele sale numeroase în toate cercurile înalte din Paris, d-sa a înjghebat o serie de conferințe, care trebuiau ținute în fiecare Duminică în localul Primăriilor din capitala Franței sau în sălile speciale pentru conferință. Ideea a fost primită cu mult entuziasm de lumea intelectuală și politică franceză. Un conferențiar ilustru francez trebuia să iee cuvântul și să vorbească despre România, și lui avea să-i răspundă un profesor universitar român. Dacă ideea n'a reușit, aceasta se datorește ideilor speciale cu cari a venit la Paris noul ministru al Țării.

În ori ce caz, noi vedeam pe atunci că sosirea noastră putea da vigoare propagandei proiectate de d. Lahovary, mai ales că aveam de creat o revistă, pentru tipărirea căreia guvernul ne promisese, că legațiunea noastră va plăti cheltuelile.

Eram prea idealiști. Evenimentele se precipitau. La Iași, începuse să pătrundă în inimile slabe microbul îndoelii. Mulți regretau, deja actul cel mare, prin care astăzi s'a întregit neamul românesc, realizându-și visul milenar. Acțiunea celor ce au simțit și au lucrat altfel, se întăria din ce în ce mai mult.

Această stare sufletească s'a reflectat peste puțin la Paris într'un chip abil, dar destul de transparent în lumea oficială.

Intr'o bună dimineață, se primește știrea că d. Al. Lahovary, a fost înlocuit prin d. Victor Antonescu.

Ce venia oare să facă la Paris acesta din urmă, se întreba toată lumea? Pentru ce în aceste grave momente se înlocuia un diplomat experimentat, adânc cunoscător al limbii și lumii franceze și care se bucura de simpatii unanime, printr'un om, care nu cunoștea pe nimeni, care nu era diplomat de carieră și care avea o mare dificultate să se exprime chiar în limba lui proprie, necum în limba franceză? Era un mister.

Pentru unii această numire mirosea a lichidare. Alții însă, tenaci în idealism, nu voiau să iee în considerațiune ipoteza aceasta. A părăsi lupta, ar fi fost, după ei, o nebunie, o rușine, un dezastru. Ne-am fi pus rău cu toată lumea, fără a câștiga absolut nimic.

Misiunea universitară, trimisă pentru propagandă, n'a ținut seamă de svonorile ce circulau. Ea înțelegea să-și îndeplinească mandatul, ce i se dăduse de guvern și de colegi.

Cum însă d. Victor Antonescu întârzia să sosiască, ea a fost prezentată d-lui Raymond Poincaré, președintele Republicii Franceze, de d. Lahovary.

Primirea, pe care șeful statului francez, a făcut-o universitarilor români, a fost cordială și mișcătoare. În cuvintele pronunțate de el, se oglindea dragostea unui mare popor pentru Țara noastră. Ne-a vorbit de vitejia soldaților noștri, de sacrificiile poporului român, de suferințele lui nemeritate. Și terminând, ne-a asigurat că Franța nu ne va părăsi ori ce s'ar întâmpla.

Am eșit din palatul prezidențial cu sufletul plin de speranță și cu hotărârea să grăbim acțiunea noastră de propagandă pentru apărarea intereselor supreme ale Românisimului și luminarea poporului francez și englez în ceea ce privește situațiunea și revendicările Românilor de pretutindeni.

Pentru aceasta, trebuia să luăm o înțelegere cu noul ministru al Țării la Paris, d. Victor Antonescu, pe care n'aveam nici un motiv să nu-l socotim un bun român.

O decepțiune desăvârșită ne așteapta.

III.

Ministrul țării la Paris

Ne-am prezentat noului ministru al țării la Paris, d. Victor Antonescu, îndată ce d-sa și-a luat postul în primire.

Din primele cuvinte schimbate am înțeles, că d-sa venise să instaureze la Paris, nu o politică națională românească, ci una de partid.

Personal nu-l cunoșteam și n'aveam nici un motiv să fiu prevenit împotriva d-sale. Conduita d-sale însă la Paris m'a făcut să mă cutremur de soarta țării noastre, pe care o vedeam condusă în aceste momente, unice în istoria omenirii și ale neamului românesc, de oameni cu desăvârșire incapabili.

Actele, la cari s'a dat d. Victor Antonescu, merită infierate cu strășnicie. Ele au fost reprobate chiar de amicii săi politici, indignați de purtarea sa.

În misiunea noastră, d. Victor Antonescu n'a văzut decât adversarii politicii. Aceasta era o negliobie. D-nii Pangrati, Găvănescul și Hurmuzescu erau în adevăr socotiți drept conservatori, dar dânsii își păstrau față de oricine independența deplină; dar pe lângă ei, alții erau înscrși în partidul liberal, ca d-l Lalescu iar restul nu aparțineau pe atunci nici unui partid?

Deci fobia politicianului n'avea motive să se manifeste.

Dar, pentru Dumnezeu, noi nu ne duseserăm acolo să facem politică internă! Eram Români și doriām să vorbim cu drag și căldură de țara noastră nenorocită. Noi ne puneam la ordinele ministrului României, care era dator să ne sprijine.

Dar să povestesc faptele.

D. Antonescu s'a ferit să ne declare, că are ordin dela guvern să suporte cheltuelile revistei noastre de propagandă; în schimb, ne-a zis, că dispune de oarecari mijloace, dându-ne a înțelege că el va acorda creditele necesare, iar nu guvernul. De la început, își lua în serios rolul de satrap. Telegraful de altfel era în mâna lui, iar noi împedicați să comunicăm cu țara sau să vorbim cu guvernul francez, fără mijlocirea lui.

D. Victor Antonescu ne-a cerut un devis dela tipografii parisiene. I-am prezentat mai multe. S'a ales cel mai favorabil. Când însă veni vorba să se încheie contractul, d. ministru ne-a-

declarat că nu-l semnează și că n'are fonduri decât numai pentru trei luni. Notați că tratativele de pace au început exact la trei luni dela data convorbirilor noastre cu d. Antonescu.

I-am observat că trei luni de revistă nu-s suficiente pentru o propagandă serioasă și că nu putem iscăli noi un contract, care se ridică pentru aceste trei luni la suma de 48.000 franci. L'am rugat să ne dea cel puțin în scris o declarație, că legația se angajează să plătească banii aceștia.

— Cum n'aveți încredere în mine, a fost răspunsul său?

— Da, avem încredere, dar d-v. puteți fi chemat la alte sarcini și înlocuitorul d-v. poate să nu recunoască cele hotărâte între noi și la un moment dat am putea, noi oameni săraci, să fim nevoiți a face față singuri contractului.

Răspunsul ce ni s'a dat a fost evasiv și, ivindu-se o discuție asupra modalității semnării contractului, am amânat discuțiunea pînă a treia zi.

La noua întâlnire, d. V. Antonescu ne-a declarat, spre marea noastră mirare, că nu-i mai are cei 48.000 franci, necesari revistei, căci i-a dat deja d-l Drăghicescu primise, pe lângă alte fonduri 30.000 franci pentru tipărirea a trei broșuri de 50—60 de pagini mici, unde d-șă, care nu era specialist, trata chestiunea Dobrogei, a Basarabiei și a Transilvaniei.

Nu mai rămăneau, după d-l Ministru, decât vre-o 5—6000 de franci pentru scoaterea unui singur număr de revistă în franțuzește.

Față de această rea voință n'am avut altceva de făcut, decât să ne retragem. Căci nu puteam primi ca o misiune de universitari, să se angajeze să scoată un număr unic de revistă pentru propagandă și apoi să părăsească acțiunea. Era chestiune de demnitate. Nu puteam să ne facem ridicoli în străinătate și să cheltuim în zadar și cei 5—6000 de franci, pe cari ministrul țării ni-i puneă cu generozitate la dispoziție.

Dar, cum nu puteam rămâne inactivi, cum în adevăr n'am rămas, după cum voiu arăta mai jos, am căutat să facem propagandă prin presa franceză. Mai toți aveam cunoștințe în lumea intelectuală și în ziaristică din Paris. Aveam amici puternici, filoromâni, cari puteau să ne ajute să apărăm interesele naționale ale românismului.

Și ne-am pus pe lucru.

Am fost pe la redacțiile ziarelor și ale revistelor, recomandați cu căldură de oameni iluștri francezi. Pretutindeni am fost primiți cu drag. Când însă a trebuit să strecurăm articolele noastre, în cari nu vorbiam de cât de sacrificiile și de interesele supreme ale Românișmului, spre marea noastră indignare, am aflat că d. Victor Antonescu rugase toate redacțiile să nu primească nici o știre, nici un articol de la nimeni, pentru că, pretindea d-sa, lumea franceză trebuia să se ferească de un grup de politiciani, cari veniseră la Paris ca să stingherească acțiunea diplomatică, de care d-sa singur era răspunzător.

Cu regret directorul marelui ziar „Le Gaulois” mi-a înapoiat manuscrisul articolului meu, arătându-mi imposibilitatea de a trece peste voința d-lui ministru. Notați că în acest articol, nu făceam de cât să arăt situațiunea îngrozitoare, în care se afla România și să impiedic să se creeze o atmosferă nefavorabilă nouă.

Dar d. Victor Antonescu a mers mai departe. Aflând că predecesorul d-sale organizase o serie de conferințe, în care aveau să vorbească un francez și un român despre România, a chemat pe d-na Lahovary, care continua să se intereseze de această chestiune în lipsa soțului și a plecat la Roma, și a rugat-o să nu mai facă nimic, de oare ce el concepea altfel propaganda.

Această purtare a indignat pe toți Românii din Paris, fără excepție. D. Antonescu a asistat totuși la una din conferințele organizate pe care n’avusese vreme s’o oprească. La discursul vibrant al primarului, care era și deputat, și care întreba pe reprezentantul Țării ce trebuie să facă Franța pentru România, în acele momente grele, d. Antonescu a vorbit într’o limbă franco-română, pe care numai filologii erau în stare s’o priceapă, că România și-a făcut datoria și că și-o va face și de acum înainte așa cum va crede de cuviință.

Atât, și nici un răspuns la întrebarea deputatului francez, care vorbise cu o căldură comunicativă de Țara noastră, ceea ce ne-a mișcat adânc.

Această atitudine, a întărit bănuiala aceloră, cari socoteau că venirea d-lui Antonescu nu însemna decât lichidare.

D. Victor Antonescu a făcut însă ceva: a organizat un serviciu de presă. Aici, luase pe d-ra Văcărescu, de care s’a servit ca să mai cunoască lumea înaltă din Paris. D-ra Văcărescu a făcut mult bine cauzei naționale ulterior, ținând o serie de conferințe foarte reușite; dar prezența sa la presa română, n’a fost decât un paravan, de care s’a servit abil d. Antonescu.

Biroului presei se datoresc articolele, cari apăreau în ziarele franceze cu privire la situațiunea politică a Țării; biroului presei se datorește că se vorbea numai de faptele mari ale politicianilor și nu de ale armatei române; biroului presei se datorește că situațiunea înfricoșată a patriei noastre, suferințele Românilor nu erau indetulător cunoscute publicului; biroului presei, în sfârșit, se datorește, ca în loc să se vorbească și să se insiste asupra Mărăștilor și Mărășeștilor, nu se trata decât de de simpatiile de cari se bucură un anumit partid în România.

D. Victor Antonescu lucra mult la Paris,—trebuie să'i recunoaștem aceasta—dar întru apărarea intereselor unei părți și nu ale neamului întreg.

D-sa s'a făcut odios de toți, nu numai prin această atitudine, dar și prin faptul că a intervenit la Banca Națională a Franței, ca să se suprimă schimbul monedei noastre.

Cele două mii de Români, pe cari guvernul îi rugase să plece din Țară, ca să se mai ușureze ravitaiera grea în acele momente, erau părăsiți prada mizeriei.

Nimeni nu mai putea schimba un ban la bănci; iar cămătarii ne schimbau mia de lei cu 300 franci.

IV.

România încercuită.—Simpatiile Franței.

Evenimentele se precipitau în Orient. Revoluția rusească evolua spre bolșevism. Armata rusă nu mai era decât caricatura ei. Sovietismul ucisese patriotismul în inimile ostașilor mării Rusiei.

România rămăsese izolată și peste puțin înconjurată din toate părțile de vrăjmași.

În Occident, se urmărea cu inima strânsă peripețiile acestei tragedii. Nicăieri însă durerea și compătimirea nu era mai mare ca în Franța.

La un moment dat, lumea politică într'o mișcare de solidarizare spontană își arată simpatiile profunde ale Franței pentru noi.

Cei 40 de parlamentari și cei 30 de profesori universitari români, aflați la Paris, sunt invitați la două recepții oficiale.

Ele au avut loc la 24 Ianuarie 1918, una în clubul parlamentarilor, cealaltă în palatul președintelui Camerei deputaților francezi.

Discursurile ce s'au schimbat cu prilejul acesta, merită să fie cunoscute în țară.

La prima recepție, au vorbit doi parlamentari francezi, d. de Selves, fost ministru al afacerilor străine, și d. Franklin-Bouillon, președintele comisiunii afacerilor străine.

Iată discursul celui dintâiu :

„In numele comisiunii afacerilor străine a Senatului vă adresez salutul cel mai afectuos și cel mai frățesc.

Din toate timpurile, am iubit țara d-voastră, la reînvierea căreia Franța a fost fericită să aducă concursul ei.

Ne simțim atrași către ea de legăturile unei origini comune și ale unei mentalități identice.

Departate, în Orient, ea apare ca reprezentanta familiei latine, un fel de sentinela înaintată, răspândind printre popoarele de origine străină razele strălucitoare ale gândirii sale.

Astăzi afecțiunea noastră s'a mărit și s'a întărit în inimile noastre, în ceasul în care nenorocirea v'a lovit, când sufletele noastre au vibrat cu o energie fără seamăn, împreună cu ale voastre.

În orele aceste tragice, pe cari omenirea le trăește ați venit la noi, reclamând alături de noi locul dv. de primejdie și de onoare. În această imensă dramă, ați voit să fiți acolo unde luptă popoarele și civilizațiile libere contra forțelor de represiune brutală și sălbatică.

Cruciată sfântă, demnă de voi și de noi, demnă de marii noștri aliați.

Cățiva din acei, pe concursul cărora aveți dreptul să compătați și cari, aflați mai aproape de voi, trebuiau să vă dea un ajutor eficace, au dezertat de la misiunea lor și au cedat unor calcule egoistice și neghioabe, ori s'au supus unor sugestțiuni ale inamicului; patria d-voastră a fost invadată, bunurile d-tră au fost prădate, concetățenii d-voastră au fost martirizați.

Ah! Cum v'am înțeles, noi cari am suferit de asemenea, noi cari înăbușim de mult timp în sufletele noastre durererile și rănilor arzătoare ale provinciilor noastre răpite!

Dar, frați în nenorocire, noi suntem de asemenea frați în

glorie; izolați în Orient, ostașii voștri, amestecați cu ofițerii noștri, buni judecători ai bravurei lor, știu ca o falangă eroică ce sunt, sub inspirațiunea demnului lor suveran, să ție sus și ferm drapelul onoarei.

Fiți siguri, că nu vom fi mai puțin uniți în victorie... Mai târziu, în secolele cari vor veni, cu senitatea vremii, istoria va scrie marea tragedie a popoarelor, mici și mari, ne vor confunda, în acelaș sentiment de pioasă recunoștință^a.

Acestui frumos discurs, îi răspunde în câteva cuvinte ministru nostru la Paris, după care vorbește d. Ermil Pangrati din partea universitarilor Români.

Între altele, d-sa scoate în relief vitejia armatei române, care, silită să se lupte pe un front de 1200 kilometri, putu rezista trei luni unui inamic superior ca număr și mai ales ca armament. Oituzul, Mărăștii și Mărășeștii trec glorioși în auzul Francezilor atenți, cari aplaudă frenetic.

„Românii, adaogă d. Pangrati, și-au făcut datoria. Ei au credința nestrămutată în triumful justiției, care va da tuturor neamurilor libertatea. Avem credința nestrămutată că vom realiza idealul nostru național, marea Românie. Vom merge până la capăt. Da, suntem astăzi o fortăreață asediată. Înaintea noastră e vrășmașul, îndărătul nostru stă trădarea rusească.

Nu știm ce are să se petreacă. Fi-vom zdrobiți? Fi-vom mântuiți? Știm însă sigur, că ori ce s'ar întâmpla, sufletul românesc va rămânea credincios idealului său național^a.

După două discursuri ale d-lor Banu și Atanasovici, cari au vorbit din partea parlamentului român, lua cuvântul d. Franklin Bouillon, un orator strălucit.

„Senatul și Camera franceză, zise el, reprezentate în sânul comitetului de către comisiunile lor pentru afacerile străine, salută cu emoție pe parlamentarii și pe universitarii națiunii amice. Evenimentele acestor din urmă zile arată încă odată lumii întregi rolul glorios, pe care îl joacă România în criza actuală.

Ieri, Institutul Franței, primind în sânul ei pe Majestatea Sa Regina Maria, aducea un omagiu eroismului său, care ega-lează talentul său. Ieri încă Majestatea Sa Regele într'un mesagiu vibrant către trupele sale arăta vrăjmașului voința țării de a învinge sau a peri.

În sfârșit, acum câteva zile, arestarea scandaloasă a ministrului României la Petrograd dădea prilej tuturor țarilor

aliat și neutre să facă o manifestare de simpatie și de admirație pentru patria d-voastră.

Încă odată, România apare în ochii tuturor ca un simbol și un șampion al dreptului.

O reuniune ca aceasta permite parlamentului francez de a proclama sus și tare sentimentele sale, de a afirma legăturile de fraternitate, care unesc cele două națiuni și de a arăta admirațiunea sa către aliata sa.

Fraternitate profundă de rasă, ceea ce se cam uitase înainte de războiu. Fără îndoială era pentru aceasta rațiune politică dar oare se făcuse tot ce trebuia, ca să se întărească relațiunile între cele două țări? În tot cazul, faptele ne-au dat o lecțiune, pe care nimeni nu va putea s'o ștergă din spiritele noastre.

Fraternitate în speranțe. La plânsul populațiilor Alsaciei și Lorenei, supuse jugului odios al Germanului, răspunde plânsul provinciilor românești, supuse jugului atât de crud al Ungurilor, dar al căror martir se va sfârși în curând.

Ce să spui de sentimentele de admirațiune stărnite în Franța de atitudinea României în orele atât de dureroase prin care ea trece acum? Armată, guvern, popor, toate elementele națiunii merită elogii. Eroismului incomparabil al soldaților răspunde energia șefilor și rezistența stoică a maselor. Amenințată din toate părțile, națiunea face față și refuză să cedeze nenorocului. E o pagină, pe care nimeni nu o va putea șterge din istorie.

Dar afirmațiunea sentimentelor comune nu e suficientă. În ceasul acesta, în care națiunile noastre au în joc existența lor, o datorie se impune tuturor: a lucra într'un mod precis și până la cele mai mici detalii pentru a fortifica în fiecare zi uniunea noastră.

Printr'o muncă comună vom putea grăbi ceasul soluțiunii, care va face indestructibilă și profitabilă în chip egal înțelegerea celor două țări.

Comitetul parlamentar pentru acțiunea în străinătate voește să lucreze cu colegii săi Români cari trebuie să știe bine, că sunt aici considerați ca frați în casa noastră comună".

Recepția Românilor în Palatul Camerei franceze

După terminarea recepției la clubul parlamentarilor francezi, ne-am îndreptat cu toții spre Palatul Bourbon, unde camera franceză își ține ședințele.

În saloanele de primire, împodobite cu mobile de stil de o artă superioară, ne aștepta d. Paul Dechanel, președintele Camerei și membru al Academiei Franceze, înconjurat de toți parlamentarii francezi. După prezentările de riguară, se alcătuesc grupuri, grupuri de francezi și de români. Deputații și senatorii francezi își manifestă cu căldură simpatiile lor pentru România și ne arată admirațiunea lor de a ne auzi vorbind cu atâta ușurință limba franceză. Franța Orientului nu mai era o legendă pentru dânsii.

În conversațiile noastre, cari toate se învârtesc în jurul situațiunii îngrozitoare, în care se afla țara, parlamentarii francezi iau note de tot ce le spunem, de trădarea rusească, de nevoile noastre imediate și viitoare.

Cuvintele de încurajare și promisiunea, că Franța nu va uita sacrificiile noastre și nu va părăsi România, sunt pentru noi o alinare binefăcătoare. Simțiam că vom fi sprijiniți ori ce s'ar întâmpla.

Și din nenorocire s'au întâmplat unele lucruri urâte, cari ne-au umbrat cinstea și de cari va vorbi într-o zi istoria, în spiritul ei de dreptate și imparțialitate.

Inimile însă ale parlamentarilor francezi erau cucerite și acesta era un punct câștigat de o însemnătate vădită. Toate neghiobiile, toate abaterile de la calea cea dreaptă a cinstei, a lealității, toate acțiunile cusute cu fir alb de un bizantinism revoltător, n'au mai fost în stare să schimbe simpatiile Franței pentru noi. Adevăratul suflet românesc, curat patriot, lipsit de gânduri de câștig, închinat idealului dreptății, libertății, intransigent în chestiunea revendicărilor naționale, se desvăluisese reprezentanților poporului francez. Atitudinea noastră, a profesorilor universitari, de mai târziu, când am preferat să ne pierdem mai bine situațiunile, de cât să șovăim o clipă, a confirmat această credință și a corijat răul cel mare pe care îl făcuseră cei cu sufletul slab din țară.

Într'unul din saloanele luxoase ale Președinției, încep, la un moment dat, discursurile.

Di. Paul Dechanel, având la dreapta sa pe d. Antonin Dubost, președintele Senatului, iar la stânga sa pe d. Clemenceau, președintele consiliului de miniștri și pe d. Pichon, ministrul Afacerilor străine francez, ne adresează următoarea cuvântare:

„Suntem fericiți președintele senatului și eu însumi, să vă urez, în numele colegilor, buna venire și să salutăm în voi generoasa națiune.

Nici odată România n'a fost mai aproape de inima Franței. (La aceste cuvinte, d. Clemenceau dă din cap în mod afirmativ). Drama morală, care a detașat-o de Austria și de Germania pentru a o aduce puțin câte puțin alături de Înțelegere, este una din cele mai mișcătoare ale istoriei.

Curajul Regelui Ferdinand, pentru a înăbuși în sufletul său amintirile cele mai scumpe de familie pentru a nu lăsa loc de cât sentimentelor, cari isvorau din suferințele seculare ale Românilor, în care trăește nestinsă flacăra latină, și care nu putea fi în această luptă supremă, nici cu Bulgarul nici cu Maghiarul, această tragedie demnă de Eschil și Shakespeare, nici o conștiință omenească, mai mult ca conștiința franceză, nu i-a simțit măreția și frumusețea.

Apoi a fost o nouă încercare, mai dureroasă încă. Armata română, aruncată în plină luptă pe o întindere de mai mult de 1200 kil., fără ajutorul promis al Rușilor, rezistă mai multe luni armatelor germane, austriace, bulgare și turcești, cu o bravură și o tenacitate eroică, ușurând astfel celelalte fronturi. Zapada, frigul, foametea, bolile ajută pe năvălitori. Tifosul ucide mai mult de 18.000 de oameni pe lună. Și totuși nici un strigăt, nici o plângere. E datoria. E patria în joc. Sublim exemplu înaintea căruia Germania însăși se înclină, iar Franța îl oferă respectului lumii întregi pe cari câțiva, din nenorocire, nu l-au înțeles încă.

Cu toată defecțiunea rusească, armata română s'a reconstituit ca prin farmec. E onoarea Franței, a ofițerilor ei, de a fi cooperat la această operă de mântuire și de justiție; da, la paginile hotărâtoare ale istoriei d-v., numele Franței se regăsește mereu, lucru de care suntem mândri.

Resemnare, credința de neînving a soldaților voștri, le vedem de asemenea în populațiunea civilă. Aceleași torturi de suflet și de corp, aceiași bravură, acelaș devotament, aceiași caritate. O femeie este simbolul acestor virtuți: Regina d-voastră, strălucind de frumusețe și de bunătate. Institutul Franței a

ales în sânul ei pe această artistă poetică. Ea intră acolo unde nici d-na de Sevigné, nici d-na de La Fayette, nici d-na de Staël n'ar fi putut intra.

Domnilor, oricari ar fi peripețiile acestui războiu, Franța și România, unite în comunitatea de sacrificiu, sunt de acum înainte două surori nedespărțite.

Domnilor membri ai Parlamentului român și domnilor profesori ai universităților române, știu bine ce forță și ce talent puneți în serviciul cauzei comune, care se confundă cu cauza libertății a spiritului omenesc...

România va ieși mărită din acest războiu. Franța se va bucura de fericirea ei ca de propria sa fericire. Pentru mine, care nu pot uita primirea strălucită și cordială ce mi s'a făcut în țara d-voastră, vă dau întâlnire după războiu, în Bucureștii liberați. Trăiască România !"

Președintele Senatului francez, d. Antonin Dubost, ia apoi cuvântul :

„Domnilor, vă adresez salutul frățesc al colegilor mei din Senat, cari au primit cu aplauze unanime cuvântarea mea pronunțată acum de curând și în care afirmam simpatiile lor deosebite pentru România, victimă a păcei separate și rușine vecinică a celor cari au părăsit-o.

Țara d-v. leală și nenorocită trăește, în acest moment, ceasurile cele mai dureroase ale istoriei sale, care totuși e atât de plină de suferințe și de martiruri pentru neam. Dar la focul acestor încercări se călesc sufletele și națiunile mari.

Atâtea veacuri îndărătul nostru, atâtea drame pentru independența noastră națională nu 'ne-au dat încă dreptul de odihnă, fiindcă sunt aruncate Franța și România în lupta cea mai aprigă, cea mai sălbatică pentru viața noastră, din câte ne-au amenințat vre-o dată de când năvălirea barbarilor, pornită din pădurile din Nord și din Orient, s'a năpustit asupra lumii române.

Aceiași năvălitori, fii ai Germanilor, ai Hunilor și ai Mongolilor, ale căror suflete sălbatice și firile lor feudale nu s'au schimbat, decât prea puțin sub uniformele moderne! aceleași hotare atacate de la vechea Dacie și antica Lombardie până în câmpiile Catalaunice, același lucru răvnit, civilizația latină, cu tot ce geniul propriu al fiilor Romei i-a adăogat ca libertate și măreție omenească !

Domnilor, trădarea a deschis încă odată poarta orientală,

ai căror nobili și seculari păzitori sunteți! Inchiideți inimile voastre pentru a nu pătrunde în ea descurajarea și țintiți-vă privirea asupra câmpiilor istorice ale Galiei! Acolo ciocnirea barbară va fi oprită și lumea mântuită!”

Câtă profecie nu conțin aceste cuvinte, pronunțate la 24 Ianuarie 1918.

La aceste cuvântări, inflăcărare și extrem de binevoitoare, pentru România, răspund d-nii V. Antonescu, Thoma Stelian, Th. Florescu și d-r Thoma Ionescu, după cari ia cuvântul d. Stephen Pichon.

„În numele guvernului, zice d-sa mulțumesc comitetului parlamentar de acțiune în străinătate de a se fi gândit la această întâlnire între Români și Francezi. Mulțumesc d-lui președinte al Senatului și d-lui președinte al Camerei pentru cuvintele elocvente pe cari le-au rostit. Mulțumesc reprezentanților României pentru nobilele sentimente ce au exprimat.

La rândul meu, mă felicit de ocaziunea care mi se oferă să afirm încă odată solidaritatea, care ne unește de viteza noastră aliată, de guvernul ei, de aleșii ei, de poporul și de regele ei.

Există între ei și noi un contract, pe care nimeni nu poate să-l distugă. Suntem împreună în bătălie, împreună o vom conduce până la succesul comun al armelor noastre.

Împreună vom culege fructul sacrificiilor și suferințelor noastre.

Cum nu vom părăsi Belgia, Serbia, Polonia și naționalitățile oprite, pentru libertatea cărora luptăm în unire cu cele mai mari democrații ale lumii, nu vom părăsi nici România, care s'a sacrificat, ca și noi, pentru apărarea dreptului.

Cum a spus-o d. Ionescu, ea ne era atașată înainte de războiu prin legături de istorie, de rasă și de cultură, care ne-o fac cu deosebire scumpă nouă.

De când s'a orânduit alături de noi, ea ne-a devenit sacră prin fraternitatea pe câmpul de bătaie, prin nenorocirile și prin gloria sa, și noi am luat față de ea angajamente, pe cari ne va fi imposibil să nu le observăm.

Mărirea sa politică, economică și militară nu pot fi despărțite de a noastră.

Independența sa nu poate fi menținută de cât prin victoria noastră.

Unitatea sa nu poate fi asigurată, de cât prin executarea programului de liberare, pe care am jurat să-l realizăm.

Misiunile, pe cari ea în chip așa de fericit le-a trimis în

Franța și cari trebuiesc să fie complectate cu trimetere de mișuni franceze în România, lucrează cu noi pentru prepararea viitorului, care va perpetua alianța noastră și va garanta celor două țări, după atâtea dureri, pacea, ordinea și prosperitatea, bazată pe profituri mutuale a unei penetrațiuni reciproce, urmărită în toate domeniile activității noastre.

În acest spirit asociez guvernul Republicei la manifestarea frățească de astăzi“.

Acest important discurs al ministrului de externe, e acoperit de strigătele entuziaste de Trăiască Franța, la cari răspund parlamentarii francezi cu Trăiască România Mare!

Laudele francezilor erau drepte, dar ele erau să fie întunecate în eurând de acțiunea celor, cari n'aveau inimile tari, n'aveau credința nestrămutată în triumful cauzei românești, care se confundă cu cea a libertății lumii. Ei a lucrat astfel, în cât peste puțin au compromis adânc situațiunea excelentă, pe care vitejia armatei și sacrificiile poporului român o creaseră României.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VI

Armistițiul

Vitejia și suferințele Românilor mișcaseră până în adâncimile lor suflete aliaților noștri.

Pe lângă manifestările oficiale, de cari am vorbit, poporul francez avea o adâncă simpatie pentru România. Pretutindeni se striga durerea și solidaritatea sufletului francez pentru ea.

În Anglia, aceeași mișcare de simpatie. Personalități de mână întâia, ca lordul Cecil, episcopii din Oxford și Cambridge, d-rul Madge, profesorul Loeper, numit mai târziu delegat al Angliei în comisiunea frontierelor României, ilustrul savant Kennyon, directorul Muzeului Britanic din Londra și alți mulți, alcătuiesc o societate anglo-română, care face o propagandă activă în favoarea „nefericitei și bravei aliate din Orient“, România.

Știrile ce veneau din țară erau, la început, încurajatoare. Se vorbea de o rezistență la extrem; se spunea că armistițiul, pe care Rușii erau pe cale să-l încheie, România îl va refuza. Și admirațiunea popoarelor democratice din Apus nu mai avea margini.

Noi însă, cei din Paris, ne temeam. Știam bine, că cei cu sufletul slab n'aveau să reziste atacului dușmanului din afară și mai ales celui din năuntru, care numără mii și mii de aderenți, organizați nemțește, tenaci, cinici, adevărate sirene.

Aveam dreptate.

De la o vreme, începe să predomină „politica înțeleaptă“, preconizată de cei ce erau absolut siguri, că Germanii vor ieși învingători și priveau sau cu ură sau cu milă pe „nebunii“, cari încă mai sperau, împotriva „tuturor evidențelor“, în victoria aliaților.

Sortii s'au aruncat. După ce făcuserăm atâtea sacrificii, moralul nostru a slăbit întru atâta, încât nimeni nu mai spera să atingem culmile cinstei și perseverenței, ca Belgia și ca Serbia, cari s'au lăsat invadate complect, subjugate, nimicite, ca să revie în triumf.

Opinia publică, care în străinătate e o adevărată forță, începe să dea semne de enervare, constatând slăbiciunea noastră. Ziarul nostru „La Roumanie“, care apărea la Paris și despre care voiu avea prilejul să vorbesc mai la vale, precum și demersurile și întrevederile noastre cu ministrii puterilor aliaste și cu ziaristii, reușesc să fie în frâu oficialitatea și mai ales presa. Și nici un cuvânt disgratioș nu ni se adresează.

Acțiunea noastră se întinde, din nenorocire fără efect, și asupra țării. Trimitem două telegrame, una adresată M. S. Regelui, cealaltă d-lui general Averescu, președintele Consiliului.

Iată conținutul primei:

„Rugăm respectuos pe Majestatea Voastră, să ne permită să-i exprimăm profunda noastră durere pentru tractațiunile de pace anunțate. Cea mai mare nenorocire pentru România ar fi desigur semnarea unei păci separate, care ar constitui pentru ea o atingere a libertății și a idealului său național. Suntem convinși, că România și Regele ei vor urma admirabilele exemple ale Belgiei și ale Serbiei și vor face toate sacrificiile pentru a scăpa onoarea și independența țării.“

Această din urmă frasă a fost adăogată după un călduros și convingător discurs al d-lui C. P. Olănescu, fost ministru, care a semnat telegrama în capul listei. Aceasta cuprinde 62 nume, aparținând atât partidului conservator cât și celui liberal. Mulți însă nu aparțineau nici unui partid. Citez între cei semnați pe d-nii: Paul Brătășanu, Nicolae Coandă, Costescu Comăneanu, D. Drăghicescu, Dr. Thoma Ionescu, G. Mironescu, dr. V. Demetrescu-

Brăila, Jean Th. Florescu, Iulian Vrăbiescu, E. Pangrati, Em. Antonescu, Aurel Iliescu; I. Găvănescu, N. Dănăilă, V. Dimitriu, dr. Hurmuzescu, Tr. Lalescu, S. Măndrescu, G. Murnu, O. Tăfrali, I. Ursu, D. Voinov, profesorii universitari.

Telegrama, adresată d-lui general Averescu, spunea:

„Conștiinți de grelele împrejurări, prin care trece patria noastră, vă exprimăm profunda noastră durere pentru tractățiunile păcii anunțate.

Cea mai mare nenorocire pentru România ar fi desigur semnarea unei păci separate, care ar putea constitui pentru ea o atingere a libertății sale și a idealului său național.

Nădăjduim că nu se va găsi nici un Român, care să semneze o astfel de pace, ceace ar fi o adevărată crimă pentru cei morți pentru patrie și pentru generațiile viitoare.

Trimeterea acestor telegrame se impunea pentru mai multe motive.

În primul rând, venea onoarea României; apoi idealul național; înfățișat, interesul nostru și al umanității.

Noi oăpătuserăm certitudinea, că Germanii vor fi zdrobiți. Unii dintre noi putuseră intra, grație misiunii lor, în unele secrete tehnice, cari au determinat victoria. (De aceea cât de naivi erau acei, cari credeau, că puteau să ne recheme în acele momente. Franța nu ne-ar fi lăsat; Germanii ne-ar fi oprit apoi intrarea în țară). Știam că Francezii și Englezii dispun de rezerve formidabile, de cari nu se atingeau în vederea marii lor ofensive, pe care numai armistițiul rusesc și al nostru a amănat-o. Convorbirile noastre cu oamenii politici francezi și englezi, ne impuneau datoria de a interveni în țară pentru a nu se face pace și nici armistițiul.

Germania era tocmai grăbită să încheie cu orice preț pacea, ca să libereze câteva zeci de diviziuni de mână întâia, fără de cari se simțea perdută în Occident. Continuarea rezistenței noastre era de un preț netăgăduit pentru aliați; armistițiul nostru le zădărnicea planurile și mai ales marea ofensivă, care a avut loc cu atât succes, câteva luni mai târziu.

„Rezistați, nu faceți pace“, ne spuneau toți prietenii noștri.

Dar oare era aceasta cu putință?

Nu, dacă se judeca după știrile pe cari le avea opiniunea publică—sărmana opinie publică—de la noi; da, dacă se ia în considerație adevărata situație și mai ales propunerile aliaților.

Când am aflat, că armistițiul e pe cale de a fi semnat, o

delegație a noastră, a cerut audiență d-lui Clemenceau. Din ea făcea parte, între alții, d. E. Pangrati, fost ministru și președintele misiunii noastre universitare, precum și d. Paul Brătășanu fost vice președinte al Senatului și director al ziarului „La Roumanie” din Paris.

Cu toată munca covârșitoare, pe care o depunea pe altarul umanității eroicul bătrân, președinte al Consiliului de miniștri francezi, acordă audiență delegațiunii noastre.

Iată rezumatul acestei întrevoderi așa cum mi l'a povestit d. Paul Brătășeanu.

D. Clemenceau intrând în salonul audienței, salută, se așează pe scaun și spune: j'écoute.

D. Pangrati, începe să-i expună situațiunea îngrozitoare a țării noastre și caută a demonstra neputința în care ne găsim de a mai rezista, înconjurați cum eram de dușmani și amenințați înăuntru și pe la spate de oștile anarhice ale Rusiei.

La un moment dat al expunerii, d. Pangrati zice: „suntem o victimă”.

— Pardon, replică d. Clemenceau, o victimă care consimte...

— Cum care consimte?

— Da care consimte? Dv. nu cunoașteți situațiunea cum o cunosc eu. Să lăsăm exagerările.

— Dar, d-le Președinte, țara e într'o situație extrem de critică, ea e o citadelă asediată și fără speranță de a primi nici muniții, nici ravitaere.

— Da... o știu prea bine. Dar să nu credeți că nu mai e posibilitate de luptă... Germani vă cer să le liberați o mână. Exemplul e contagios... Alții pot să vă urmeze... Nu importă... Nu mai voiti să vă mai bateți... Franța va continua lupta pentru toți... Ea va uita tot ce guvernării voștri i-au cerut în momentele de față ca să continuați... Am dat tot... Mai ales avantajii materiale onora din miniștri.

Ei le au admis, și apoi, și-au călecat cuvântul... Da, domnilor, patria dv. e o fortăreață eroică. Ea poate să se predea.

Nu vă cer o rezistență mai prelungită de oarecî refuzați aceasta. Dar scăpați, onoarea cel puțin...

— Asta vrem și noi! Dar cum?

— Iată. Am cerut ca câțiva să plece, să vie aici să se stabilească ca Sârbii și Belgienii...

— Dar, d-le președinte, România e înconjurată... Bolșevismul e stăpân pe toate drumurile.

— Bolșevismul? Aici în dosarul acesta stau anumite condiții. N'am decât să fac un semn și calea-i liberă.

Lăsați poporul și pe ostașii voștri să facă armistițiu. Ei vor ști să-și apore interesele și onoarea. Politicianii nu vor obține mai mult. Nu de politicianii le e frică Germanilor... Poporul, armata...

— Cari au făcut sacrificii...

La aceste cuvinte, d. Clemenceau cu o voce scandalată, răspunde:

— Da, Domnilor, în fața poporului român îmi iau respectuos pălăria, înainte însă a politicianilor dv. mă acopăr. (Devant le peuple roumain, je me decouvre, et devant vos hommes politiques, je me couvre.)

Și d. Clemenceau, după ce a dat asigurări delegațiunii, că ori ce s'ar întâmpla, Franța va fi generoasă pentru România, adăogă că lumea o să se mire de violența limbajului ce l'a întrebuințat în corespondența diplomatică cu d. Brătianu, când ea se va publica într'o zi.

În ce privește pe d. Brătianu, d. Clemenceau a afirmat delegațiunii noastre că primul ministru Dorey atunci, din chiar ziua venirii la guvern a d-lui Clemenceau, nu a avut altă preocupare de cât a-i cere consimțământul pentru o pace separată.

Rapoartele mele de la generalul Berthelot, spunea d. Clemenceau, îmi arată că se poate rezista încă șase luni pe frontul Siretului. Sânt și muniții și alimente. Pe cine să cred: pe d. Brătianu, sau pe generalul Berthelot?

În cele din urmă când a văzut că refuz merou, d-nu Brătianu mi-a cerut garantarea tezaurului de la Moscova, a depozitelor Casei de Depuneri și Consemnațiuni și al Băncilor, adică peste trei miliarde. I-am observat că titlurile fiind anulabile, nu e nevoie de garanție. Mi-a cerut apoi parale, parale și iar parale. I-am acordat tot.

Mi-a mai cerut ca America să recunoască tratatul României.

La această audiență au participat d-nii Emil Pangrati, Paul Brătășanu, C. Banu, Const. Mille și Emil D. Fagure.

Delegația noastră a plecat adânc impresionată de la președinția consiliului.

Comunicându-ne cele de mai sus, am avut cu toții penibila impresie că guvernantii noștri ne duc în prăpastie.

Totuși mai era ceva de făcut. Trebuia să ne mișcăm noi cei din străinătate să salvăm tot ce se mai putea, căci cei din

țară ținută în ignoranță și deprimată de foamete și boală, nu mai puteau reacționa. Am hotărât dar, să continuăm propaganda noastră.

Ne-am strâns rândurile în jurul ziarului „La Roumanie” și în jurul personalităților franceze, cari ne-au promis tot concursul.

VII

La Roumanie

Am arătat mai sus, cum ministrul nostru la Paris a tratat misiunea universitară, trimisă de guvern în străinătate.

Situațiunea agravându-se și fiind absolut necesar să se apere interesele supreme ale neamului, ne-am grupat în jurul ziarului „La Roumanie”, al cărui prim număr apăruse la 17 Ianuarie 1918.

Ziarul acesta se înființase din inițiativa d-lui Paul Brătășanu, senator, fost vice președinte al Camerei. D-sa și-a luat ca codirectori pe d-nii C. Banu, deputat, aparținând partidului liberal și pe d-nii C. Mille și Emil Fagure.

Scopul acestor buni Români, creând acest organ, era să apere interesele României, cari în acele momente critice, erau adânc primejduite.

„Acest ziar, spunea un articol intitulat „l'Union sacrée” apărut în primul număr, se va feri cu cea mai mare grijă de a se face ecoul ori cărei lupte politice interioare și de toate discuțiunile personale. Câmpul său de activitate va fi marea luptă, în care România a intrat pentru țară și pentru neam. Toate chestiunile, toate litigiile pur personale sunt deci fără milă excluse din cadrul ziarului nostru”.

Acest program a fost observat până la sfârșit.

„La Roumanie” a avut marele merit, să apere cu ardoare și cu autoritate toate chestiunile mari ale neamului. Ea a fost singurul glas românesc, care a ținut cu cinste sus drapelul cauzei românești. Într-un timp când Nemții tronau pretutindeni în țară, iar la Iași „lucra” un parlament înstrăinat de neam — pată vecinică în istoria României — în care patrioții erau „rari nantes in curgite vasto”.

D. Paul Brătășanu a reușit să grupeze în jurul său mai mulți literați și oameni de știință, cari au luptat din răzputeri pentru triumful cauzei românești și pentru îndreptarea greșelilor și bizantismului politicianilor noștri.

D. Paul Brătăşanu a luat asupra sa publicarea organului nostru naţional. Amicii d-sale l-au ajutat puţin. Cheltuelile însă au epuizat repede fondurile modeste adunate. Ziarul apărea săptămânal în 5—6000 numere pe patru pagini. D. Brătăşanu s'a văzut nevoit să suporte singur cheltuelile. Banii româneşti însă nu se puteau schimba. D. Victor Antonescu veghia, ca nici un Român să nu schimbe mai mult de 1000 de lei lunar. Acest schimb s'a putut face numai până în Martie 1918; de la această dată din ordinul ministrului nostru la Paris, schimbul s'a suprimat, iar valuta monedei noastre a mers rostogolindu-se.

D. Brătăşanu s'a văzut nevoit să vândă bijuteriile nevastei şi blănurile sale; apoi a contractat diverse împrumuturi. El a dat astfel dovada unui patriotism fără margini şi lui în primul rând, se datoreşte ca glasul românesc n'a amuţit cu totul, atunci când ţara gema sub călcâiul Neamţului, al Ungurului şi al Bulgarului.

Mai târziu, a venit d. Aristide Blank la Paris. Prin d-sa s'a făcut un împrumut de 600.000 de franci, cu cari s'au plătit cheltuelile, imprimarea în mii de exemplars a mai multor hărţi etnografice ale României Mari, ale Banatului, ale Basarabiei, ale Bucovinei, etc., precum şi a celor treizeci şi mai bine de cărţi, broşuri şi albumuri. Pe lângă acesta, s'a putut obţine cedarea unei coloane din anumite ziare din străinătate, franceze, engleze, italiene, americane, unde se făcea o propagandă utilă; în sfârşit, pe lângă ajutorul dat prizonierilor de războiu români din Franţa şi Italia, s'a tipărit pentru ei un ziar românesc, „România Mare“, menit să le înalţe moralul şi să le dea ştiri de acasă.

E bine să se cunoască numele celor cari au contribuit la acoperirea acestui împrumut.

D. Apostolu, mare proprietar din Brăila şi Prinţul Brâncoveanu, au subscris fiecare câte 100.000 de franci; d. Chrysoveloni 60.000; d-nii Olănescu, fost ministru, Paul Brătăşanu, I. Pangal (Vlaşca), Elias şi Aristide Blank câte 50.000 fiecare; d-na Maria Nicolae Filipescu, soţia marelui patriot, 40.000; d. Ştefan G. Popp din Romanai 30.000; d. E. Miculescu 20.000; Al. Florescu 10.000. Dar trebuie să se ştie că s'a cheltuit mult mai mult peste aceste sume subscrise de către D-nii Brătăşanu şi Aristide Blank.

Sumele acestea erau totuşi neindestulătoare faţă de nevoile unei propagande mai întinse, aşa cum o făceau Sârbii, de pildă, cari aveau la dispoziţia lor mai multe milioane. Dânşii au avut norocul să aibă la Paris pe un ministru foarte cult şi foarte inteligent, pe d. Vestnici, membru corespondent al Institutului Franţei.

Pe când d. Victor Antonescu ne părăsia cu totul, ba încă încerca să ne oprească să avem ori ce activitate cât de mică, ministrul Serbiei intervenea pe lângă guvernul francez în favoarea compatrioților săi.

Prin intervenția sa oficială, profesorii universitari sârbi, cari erau departe de a vorbi franțuzește ca noi, au fost atașați să facă cursuri publice pe lângă universitățile franceze, din Paris și din provincie.

Guvernul francez le plătia regu'at salariile, le dădea o indemnizare de „scumpirea traiului“ de 20 franci pe zi. Fiecare profesor, pe lângă leafa sa, mai avea dreptul, ca ori care din compatrioții săi, să schimbe 500 de dinari (lei) din banii săi proprii.

Studentii sârbi primeau de la guvernul francez 200 de franci lunar, iar internatele liceelor erau obligate ca, în schimbul unei plăți de 70 de franci de fiecare, să le dea masa.

Profesorii și studenții sârbi erau deci minunat plasați, ca să facă cea mai puternică propagandă. Aceeași situație li s'a creat și în Anglia.

La Paris, s'a pus profesorilor universitari sârbi la dispoziție peste un milion de franci. Ei au cumpărat o tipografie, pe care a numit-o „Yugo-Slavia“, unde s'au tipărit sute de cărți nu numai de propagandă, ci chiar de literatură și de știință, hărți, reviste, ziare, etc. Sârbli mai aveau mai multe cluburi, dintre care unul rezervat profesorilor, Aici se adunau ei și discutau chestiunile ce interesau propaganda lor.

Toate aceste organizări naționale erau susținute oficial de guvernul sârbesc.

Guvernul nostru din potrivă, nu numai că părăsise atâtea forțe, pe cari ar fi putut să le utilizeze de minune, dar căuta din potrivă să le paralizaze acțiunea națională ponegrindu-le. Lefurile de la o vreme ni s'au suprimat—suspendarea aceasta a durat un an de zile ca pedeapsă că ne făceam datoria către neam și țară.

Studentii noștri au fost reduși să-și câștige blidul de linte, spălând vasele la restaurantele Parisului.

Cu inima îndurerată, cu scârba în suflet de ceea ce se comitea, am rezistat totuși și am luptat, fără să scoatem un strigăt, fără să atacăm pe nimeni. „Era datoria, era patria în joc“, cum se exprima despre noi d. Paul Dechanel.

Colaboratorii ziarului „La Roumanie“ au avut meritul de a fi întreținut mereu calde simpatiile aliaților noștri și de a fi oprit tendințele nefavorabile, care se desemnau față de atitudinea scan-

dalos de antinațională și antiantatistă a guvernanților nemțofil din țară.

Iată numele celor mai activi dintre colaboratorii organului nostru: D-nii P. Brătășanu, C. Banu, C. Mille și Emil D. Fagure, Dr. Toma Ionescu, C. Sipsom, George Mironescu, D. Negulescu, profesori la Universitatea din București, Dr. N. Lupu, socialist, dar bun român, G. Many, profesor la școala de poduri din București, V. Dimitriu, profesor la Universitatea din Iași, Goga, Take Ionescu, Părintele Lucaciu, Sever Bocu, Jean Pangal, director al ziarului „La Roumanie” din București, N. S. Russenescu, C. Xenii, deputat, precum și mai toți membrii misiunii universitare, trimiși pentru propagandă și anume: profesorii universitari Dănăilă, I. Găvănescul, Dr. Hurmuzescu, Traian Lalescu, S. Măndrescu, E. G. Neculcea, E. A. Pangrati, O. Tatrali și I. Ursu.

Secretarul ziarului și al propagandei în general era d. N. S. Russenescu. D-sa a depus o muncă uriașă și desinteresată și a făcut și sacrificii materiale pentru țară și neam, cărora le-a adus servicii imense. El a binemeritat de la Patrie.

În fiecare Miercuri ne adunam la „Hotel des Deux Mondes”, unde era locuința d-lui Brătășanu. Aici făcusem redacția și administrația ziarului nostru. Discutam situațiunea, luam cunoștință de cărțile, articolele de ziar și de revistă, memoriile, hărțile, albumurile de propagandă ce apăreau zilnic. Ne divizam munca. Fiecare se însărcina cu scrierea unui articol de fond, de polemică, de recenzie, de statistică sau de istorie, etc.

Articolele se citeau în comitet și ne cenzuram unii pe alții. Nici o supărare, nici un resentiment n'a ieșit din cenzurarea această colegială, adesea ori destul de aspră.

Era interesul patriei, al cauzei românești și noi eram soldați disciplinați, cari ne dădeam perfect seama de răspunderea noastră față de neam și de istorie.

Fiecare era liber să-și aleagă subiectul, dar își păstra în această alegere o oarecare specialitate. Articolele de drept internațional erau scrise de juriști, ca d. V. Dumitriu, C. Sipsom, G. Mironescu; articolele de economie politică apăreau sub semnătura d-lor Many, Pangrati, Hurmuzescu, Neculcea, Dănăilă și a unui francez filoromân, funcționar al Băncii Naționale franceze, d. Letz-gus; articolele de interes pur național, etnografic, geografic sau istoric erau datorite d-lor I. Găvănescul, Dr. Toma Ionescu, Tr. Lalescu, O. Tafrali, I. Ursu, Goga, părintele V. Lucaci, Emanoil Antonescu, Doctor Dumitrescu-Braila, A. Honigman, I. Fermo, D-na Sacha

Mirof, Elena Văcărescu și alții buni Români, Francezi, Englezi etc.

Chestiunea Transilvaniei era de competența d-lor Goga, Ursu și păr. Lucaci; a Bucovinei a d-lor Găvănescu, V. Dimitriu și Bucovineanu; a Banatului, a d-lor Mironescu, Bocu și Tr. Lalescu, acești doi din urmă fiind bănățeni; eu însumi, ca dobrogean, am scris un mare număr de articole asupra Dobrogei, combătând cărțile, articolele, moțiunile congreselor bulgărești, ca cele ținute la Babadag, precum și memoriile trimise oficial de guvernul bulgar congresului de pace din Paris; chestiunea Basarabiei a fost tratată de marele patriot basarabean, d. V. Stroescu, de d. dr. Lupu, de d. Aslan conferențiar la universitatea din București, precum și de mine însumi.

Ziarul nostru se trimetea gratuit în Franța, tuturor parlamentarilor și oamenilor politici, tuturor publiciștilor, tuturor profesorilor universitari și academicienilor, tuturor ziarelor și revistelor. Se mai trimetea un mare număr de exemplare și în Anglia, America, Elveția, Italia, Suedia, etc.

Organul nostru a prins minunat de bine. Din toate părțile primeam elogii și felicitări din partea academicienilor, a profesorilor universitari și a oamenilor politici. Ziarele reproduceau regulat extrase din articolele noastre. Și când ele ne-au văzut, că chiar sub bombardamentul, la care era supus Parisul de Nemți, noi rămâneam la postul nostru de onoare și declaram sus și tare, că avem încredere deplină în triumful dreptății în lume, am fost înconjurați de sentimente de admirație. Ea se traducea de pildă prin formula stereotipă, cu care ziarul parizian „Paris-Midi“ publica regulat extrase din articolele noastre: „La Roumanie continue vaillamment sa tache“...

Iată, pe de altă parte, ce-mi scria la 6 Februarie 1919, d. Henri Chamard, unul din cei mai eminenti profesori ai Sorbonei.

„De un an, urmăresc în fiecare săptămână cu o simpatie cordială, în acest curajos și vibrant ziar, ce e „La Roumanie“, campania energică națională, pe care colegii dv. universitari și dv. înși-vă o urmăriți atât de elocvent în favoarea revendicărilor românești.

Am nevoie oare să adaog că toate urările mele sunt pentru triumful apropiat al dreptății integrale?. D-voastră veți fi bine meritat de la patrie, servind cauza sa cu această căldură sacră arătând totodată Francezilor, până atunci prea rău informați, tot ce este și tot ce prețuește această tânără și mândră Românie, în care salutăm cu bucurie „Franța Orientului“.

Presa franceză întreagă fără deosebire de opinii ne-a oferit la 22 Ianuarie 1919, un banchet, pentru a sărbători împlinirea aparițiunii de un an al ziarului nostru. Banchetul, la care a asistat și d. Take Ionescu, a fost prezidat de d. Lacour Gayet, membru al Academiei de Științe Morale din Paris, asistat de filosoful Charles Richet, Lecomte, președintele oamenilor de Litere, Lapauze, directorul lui Petit Palais, Leo Claretie, Latzarus, distinsul romancier colaborator la Figaro, și de alți cincizeci de reprezentanți ai presei franceze.

Dintre toate toasturile foarte călduroase la adresa României, și a colaboratorilor ziarului nostru, cea a d-lui Lecomte conținea o laudă care ne-a mișcat pe toți.

„In fiecare Joi dimineața, ne-a zis între altele președintele oamenilor de Litere din Franța, cel dintâi lucru pe care îl reclamăm noi și soțiile noastre este „La Roumanie“, în care găsim lucruri atât de interesante, atât de instructive, atât de plăcute, scrise cu talent și într'o limbă foarte corectă“.

Elogiile acestea le auziam de altfel zilnic, de la Francezi și chiar de la Ucenii Români în marea majoritate a Celor aflați la Paris — ale căror inimi nu erau întunecate de spiritul de partid. Aprobarea lor și simțământul, că ne-am făcut datoria, era pentru noi o răsplată dreaptă.

VIII

Dobrogea

Cauza noastră a trecut printr'o serie de primejdii, din cari numai unele sunt cunoscute publicului nostru.

Când Nemții tronau în țară, Bulgarii, după cum se știe, reclamau să li se recunoască posesiunea Dobrogei. Faimosul lor ministru la Berlin, Rizof, publicase un album de hărți, vechi și noi, prin care încerca să dovedească temeinicia pretențiilor bulgărești. O propagandă vic, condusă de foști elevi ai școlii anglo-americe „Roberts college“ din Constantinopol, încercau să câștige opinia publică a aliaților și mai ales a Americanilor. La un moment dat, propaganda aceasta e întărită prin trimiterea a unei misiuni de universitari bulgari, în frunte cu profesorul Ișircoff. Misiunea aceasta reușește să pue mâna pe o mare parte din presă și pe unele periodice elvețiene și are întrevederi dese cu ministrul Statelor-Unite din Berna.

Un bun patriot român, d. avocat N. P. Comneni din Bucu-

rești, autorul unei cărți, care ne-a făcut mult bine în străinătate, *Notes sur la guerre roumaine*, susține aproape singur în Elveția luptă contra propagandei bulgărești și publică și o carte „Dobrogea”. Comitetul nostru din Paris îl ajută cu sfaturi și bani. Guvernul rămâne însă impasibil, lăsându-ne să ne sbatem singuri. Ce vroiti, el era neutru!

La un moment dat, d. Comneni îmi cere intervenția în polemica cu Ișirkoff, ceea ce fac îndată, adăugând încă două articole, la seria deja lungă, publicată de mine în chestiunea Dobrogei.¹⁾

D. Comneni adună articolele mele, în fruntea cărora figura răspunsul meu ca dobrogean la moțiunile votate la cele două congrese bulgărești din Babadag, adaogă și d-sa câteva considerațiuni economice și le înmânează ministrului Statelor-Unite la Berna, în fața ministrului nostru, care fără să ceară voe de la cei înstrăinați din țară, și-a făcut datoria de bun român. Raportul și articolele mele au fost trimise d-lui Lansing, ministru Afacerilor Străine al Statelor-Unite. Mai târziu, le-am găsit în actele delegațiunii americane pentru congres la Paris. Ele au servit, împreună cu cartea mea „La Roumanie Transdanubienne (Dobrogea), ca argumente românești contra pretențiilor bulgărești.

D. colonel House, amic intim al d-lui Wilson și al doilea delegat al Statelor-Unite la Congres, mi-a declarat că mărturia mea e foarte prețioasă, ca venind din partea unui autohton și a unui profesor, deprins să spue adevărul. „Cartea d-tale îmi scrie dânsul — aruncă o vie lumină asupra chestiunii dobrogene”.

Același lucru mi s'a declarat la Ministerul Afacerilor străine franceze, de către d. Lacombe, precum și de d. Tardieu.

Puțin timp după intervenția mea la ambasada Statelor-Unite și la membrii americani ai Congresului, primesc vizita delegatului Angliei pentru delimitarea frontierelor României, d. dr. Leeper. Am stat cu el de vorbă două ore și am discutat mai ales chestiunea Dobrogei. Dânsul a fost câștigat cu totul cauzei noastre. Singura obiecțiune ce mi-a făcut era cu privire la cadrilater. „Acolo nu sunt de cât 6000 Români, mi-a zis d-sa, față de 130.000 Turci și 120.000 Bulgari”.

Argumentul acesta de ordine etnografică era puternic. Eu i-am opus unul de ordin economic.

— România Mare are nevoie de porturi maritime, i-am zis. Necesitatea aceasta se impune și mai mult, dacă se ia în vedere, că Ceho-Slovacia și Polonia, cari n'au ieșire la mare și cari, din cauza rivalității inevitabile etnice și economice cu Germania și cu

¹⁾ Publicate în „La Roumanie”.

Austria, își vor îndrepta privirile spre noi și Marea Neagră. Portul Constanța e insuficient. Va trebui să creăm porturi noi. Or, litoralul mării la nord de Constanța până la Akerman e impropriu pentru aceasta. Rămâne litoralul sudic. Balciul e indicat să devie un mare port român pentru traficul țărilor vecine.

Argumentul acesta, a mișcat pe delegatul englez, ca și observația mea că, fără asentimentul României însăși, nu se poate pune chestiunea cadrilaterului, căci e vorba de teritoriul unui stat aliat.

Cu d. E. de Martonne, profesor de geografie la Sorbona, consilier tehnic al Conferinței de pace, am avut dese convorbiri și i-am dat unele știri care îi lipseau. Raportul său oficial în chestia Dobrogei ne-a fost extrem de favorabil.

În presa franceză s'au publicat adesea articole în chestiunea dobrogeană.

Cu prilejul apariției cărții mele „La Roumanie Transdanubienne“, care n'a costat propagandei românești un ban, fiindcă a fost luată în editură de casa Leroux, unde își tipărește Institutul Franței publicațiile, s'au scris mai multe recenzii. Să-mi fie îngăduit să amintesc două din ele. Una e datorită marelui savant bizantinist, G. Schlumberger; ea a fost publicată în „Journal des Debats“ (13 Dec. 1918), care susținea mai mult cauza sârbească. D. Schlumberger, rezumându-mi cartea, arată că Dobrogea e o provincie românească, în care Bulgarii nu intră de cât 14—17 la la sută din populație.

În „Le Matin“, din 28 Dec. 1918, literatul Louis Forest, mare filo-român, publică un articol literar, care însă ne-a făcut mult bine. Iată-l:

Zeilor Mani ai lui Ovidiu

Pot oare să ies, într'o zi, din comentariile de război și de pace, ca să consacrez câte-va linii votive zeilor Mani ai unui poet? Actualitatea, scoțându-l la iveală îmi permite această abatere.

Am citit cartea, pe care un profesor al Universității din Iași, d. Tafrali, a scris-o de curând despre România Transdanubiană, Dobrogea. Războiul ne impune să citim cărțile ce-l privesc. Căci cum am putea să ne facem o părere asupra atâtor probleme, dacă am rămânea ignoranți ai datelor esențiale! Aide deci! Istorie, economie, etnografie, geografie, dar, deodată, printre detaliile savante, și printre chestiunile de geologie și de limbistică, iată că trece numele lui Ovidiu.

Reîntoarcere de lucruri, pe care n'am putea să le admirăm cauza rivalității inevitabile etnice și economice cu Germania și cu

în deajuns. Redând Dobrogea României, diplomații vor liniști spiritul rătăcitor al fratelui lui Vergiliu.

Poetul Ovidiu, bogat, fericit, sărbătorit, a fost în chip brusc, din ordinul împăratului August, exilat din Roma, în două zeci și patru de ore, și trimis în această regiune, numită astăzi Dobrogea. El a trăit acolo, lamentabil, în mijlocul barbarilor, cari vorbeau jargonul scitic sau tracic, scriind versurile cele mai desăvârșite în mijlocul unor ignoranți infami. A murit acolo, neurastenic, în teroarea de a-și ști sufletul „osândit să rătăcească etern printre umbrele sarmate, străin, în mijlocul manilor barbari“.

El se ruga să i se trimeată cenușa în țara latină, Dorința sa n'a fost satisfăcută atunci. Totuși mai târziu, Roma se stabili în Dobrogea, lăsând acolo din sângele ei. Și apoi, fu din nou noapte. Pe urmă domniră României, descendenți ai Romei. Și apoi barbarii reveniră. Ovidiu auzi vorbind în jurul lui, tot atât de barbari cași Sarmatul, pe Bulgari și pe Germani. Și apoi din nou veniră Latiniile. Zeii Mani ai lui Ovidiu ascultă iarăși sunetele de limbă, pe cari le iubea atât. Astfel dorința poetului se îndeplinește în sfârșit și se termină, în lumea sufletelor, o dramă care a durat o mie nouă sute de ani.

Propaganda noastră în chestiunea Dobrogei a reușit astfel să câștige atât pe delegații la congres, cât și opiniunea publică. Ea a dovedit, că Dobrogea e o provincie românească atât din punctul de vedere geografic, cât și din punctul de vedere istoric, etnic și economic. Aceste patru puncte au fost discutate în mod contradictoriu cu propaganda bulgărească, care astăzi nu mai îndrăznește să vorbească, decât de cadrilater.

Trimeterea noastră dar în străinătate, cu toate vicisitudinile la care am fost supuși din cauza unor guvernanți fără judecată sănătoasă, n'a fost așa de inutilă, după cum cred cei invidioși, cei instrăinați și cei cari își culeg ori unde informațiunile și sunt înclinați să arunce cu noroi asupra acelor cari și-au făcut și-și vor continua să-și facă datoria.

IX

Transilvania

E inutil să arăt că, între cele dintâi chestiuni, de care ne-am ocupat la Paris, cea a Transilvaniei a avut un loc de onoare.

Chestiunea aceasta nu era așa de ușor de tratat.

În străinătate, Ungurii lucrau, printr'o propagandă puternică, să inducă în eroare opiniunea publică a aliaților. În Franța, și mai ales în Anglia, unii dintre politicieni nu erau pentru desființarea Austro-Ungariei.

În Franța, secretarul d-lui Franklin-Bouillon, președintele comisiunii parlamentare a Atacerilor Străine, d. E. Fournol, autorul unei cărți „*De la succession d'Autriche*“, apărută în 1918, era de părere, că ar fi fost o greșeală desmembrarea acestui stat.

Din nefericire, vre-o două zeci de Transilvăneni, mai mult Unguriți, cari trăiau în Franța de mai-bine de 15 ani și, ca lucrători, erau înscriși în partidul socialiștilor unificați, s'au strâns în jurul unor politicieni cari spuneau că aveau mandat de la d. Duca să conducă propaganda românească în străinătate. D-lor au creat o revistă, numită „*La Transylvanie*“, în al cărei program nu figura unirea Transilvaniei cu România. La protestările noastre, d-lor au revenit, publicând un nou program, în care cereau de la aliați unire sau autonomie...

Se poate lesne înțelege ce efect putea să aibă asupra amicilor noștri niște astfel de declarațiuni, venite din partea unor pretinși Transilvăneni. Colecțiunea „*Transilvaniei*“ o am și o țin la dispoziția ori cui ar voi să se convingă de ceea ce arăt aici, precum și de alte mărunte scandaluri bănești, petrecute în sânul comitetului acestei reviste și publicate acolo cu nume și cifre...

Trebuia dar să ținem front în toate direcțiunile și să luminăm publicul în chestiunea Transilvaniei. Am fost fericiți să reușim în misiunea noastră.

Transilvănenii Părintele V. Lucaciu, O. Goga, S. Mândrescu și I. Ursu au susținut în chipul cel mai energic drepturile imprescriptibile ale națiunii române de a se uni sub acelaș drapel.

D. I. Ursu și d. Constantin Mille, au combătut ideea autonomiei și a menținerii Austro-Ungariei, acest cancer al Europei. D. Ursu a arătat documentat cine sunt Maghiarii și cari sunt precedeele lor în politica lor de persecuțiune și deznaționalizare, precum și cari sunt drepturile seculare ale Românilor de peste munți. D-sa a mai atras atențiunea Francezilor asupra cântecelor de sirenă ale Maghiarilor.

Citez o parte din numeroasele sale articole, apărute în „*La Roumanie*“: *Imperialismul Unguresc; Câmpia Libertății; Maghiarizarea; Cancerul [austro-ungar; Independența Ungariei; Ungurii și Franța, etc.*

D. Ursu a mai publicat și o carte în franțuzește: „*Pentru*

ce *România a făcut războiul*“, care a fost bine primită de opinia publică din străinătate.

În propaganda sa pentru Transilvania, d-sa a mai fost ajutat și de alți colaboratori ai ziarului „La Roumanie“.

Primejdia însă cea mare în chestiunea unirii Românilor de peste munți cu noi, nu venia atât din gălăgia unor inconștienți sau a unui infim grup de politicieni francezi sau englezi, a căror acțiune era neînsemnată, cât din atitudinea Statelor-Unite, cari erau arbitrii situațiunii mondiale.

În adevăr, cele 14 puncte ale președintelui Wilson erau foarte echivoce cu privire la Români. Mulți dintre noi au publicat o serie de articole, în care arătau respectuos Americanilor punctul nostru de vedere, precum și drepturile națiunii române.

Eram însă cu toții neliniștiți.

Grija noastră s'a transformat în curând în spaimă, când, cerând audiență la ambasadorul american, d. Scharp, din Paris, am căpătat certitudinea, că guvernarea Statelor Unite nu erau încă pătrunși de dreptatea cauzei noastre și rămăneau indiferenți sau chiar ostili față de ideea necesității unirii Românilor de peste munți cu cei din Regat.

Ambasadorul american din Paris a declarat deputațiunii noastre următoarele:

— Pe Dv. vă reintegrăm așa cum ați fost mai înainte!...

D-sa era convins că în Transilvania proporția Românilor nu se ridică peste 40 la sută și prin urmare nu s'ar fi putut admite că minoritățile să pretindă alipirea acestei provincii la România.

Cu statistici ungurești în mână, cu cărți, cu date istorice am căutat să-i schimbăm părerea. Succesul definitiv l-a obținut în privința aceasta d. Take Ionescu cu ocaziunea unei lungi întrevederi ce a avut cu d-sa.

Dar trebuia să se schimbe nu numai opinia unui singur ambasador, ci a guvernului însuși al Statelor Unite.

La Washington, a fost frimis d. dr. Angelescu.

D-sa făcea o excepțiune în mijlocul celorlalți politicieni, cari conduceau partidul d-sale.

Sosit la Washington, s'a pus numai de cât în legătură cu guvernarea Statelor Unite și cu președintele Wilson. Din nenorocire însă, nici d-sale nu i s'a dat vreun ajutor, o posibilitate să-și continue misiunea.

Totul se făcea prin intermediul d-lui Victor Antonescu. Numai d-sa avea fonduri la dispoziție, numai d-sa era marele diplomat,

care conducea destinele țării în acele momente decisive pentru neam, numai d-sa avea încredere celor de sus și le comunica știri din străinătate.

D-l dr. Angelescu a fost lăsat fără mijloace la Washington, nevoit să plătească din banii săi pe funcționarii legațiunii, silit să-și părăsească postul în momentele, când națiunea românească avea mai mult de cât ori când nevoie de luminile sale, de patriotismul său, de energia sa.

Să-mi ierte d. dr. Angelescu indiscrețiunea aceasta, dar vorbesc din inimă. Cei cari l-au împedecat să-și facă datoria mai departe, trebuie înfierăți. În toate partidele sunt oameni de bine și oameni cu spiritul strâmt.

Propaganda noastră însă, a reușit să miște opinia publică și guvernul francez, care ne-a sărit în ajutor.

În ședința Camerei din 11 Ianuarie 1918, d. Pichon, Ministrul Afacerilor Străine, cu tot armistițiul și tratativele de pace de la București, a reînnoit declarațiunea ce o mai făcuse cu privire la fidelitatea aliaților în angajamentele luate față de România:

„Vom fi fermi, a zis d-sa, în acordurile încheiate cu aliații noștri. Avem cu Italia, cu Serbia, cu România și cu mai mulți din aliații noștri tratate și pentru nimic în lume nu le vom călca“.

Aceiași declarațiune a făcut-o și d. Marcelin Dubost, președintele senatului, în plină ședință a acestuia.

Cui se adreșau ele? Statelor-Unite.

Trebue să recunoaștem, că în urma intervenției Consiliului Național Român din Paris, din care făceau parte nu numai conservatori, ci și liberali ca d-nii dr. Angelescu și Diamandi, calea greșită pe care o apucaseră Americanii n'a mai fost continuată.

Intr'o bună dimineată, d. Take Ionescu, președintele Consiliului Național, care n'a încetat un moment să lucreze în mod eficace în chestiunea aceasta, a primit un mesagiu din Washington, semnat de d. Robert Lansing, Ministrul Afacerilor Străine al Statelor-Unite. Telegrama aceasta e datată din 6 Noembrie și s'a publicat în „La Roumanie“, din 14 ale aceleiași luni 1918.

Iat-o :

„Domnule. Guvernul Statelor-Unite a avut totdeauna în vedere fericirea viitoare și integritatea României ca stat liber și independent; și înaintea existenței stării de războiu între Statele Unite și Austro-Ungaria, s'a trimis de președintele nostru un mesagiu de simpatie și de stimă Regelui României.

Condițiunile s'au schimbat de la aceasta epocă. Președintele

dorește deci să vă informeze, că guvernul Statelor Unite nu e indiferent față de aspirațiunile poporului român, atât în exterior cât în limitele regatului. El a fost martor al luptelor Românilor, al suferințelor și sacrificiilor pentru cauza liberării lor de jugul inamicilor și apăsătorilor lor într'un spirit de unitate națională, urmând aspirațiunile Românilor de pretutindeni.

Guvernul Statelor Unite simpatizează profund cu poporul român și nu va neglija să exercite la momentul oportun influența sa, ca justele drepturi politice și teritoriale ale poporului să fie obținute contra ori cărei agresiuni străine.

Primiți, d-le, asigurarea reînnoită a înaltei mele considerațiuni. Lansing“.

Această declarațiune punează capăt ultimului obstacol la dezmembrarea Austro-Ungariei, precum și la realizarea idealului nostru național.

Era un succes mare al Consiliului Unității Naționale, un succes netăgăduit al propagandei noastre în străinătate.

Despre primejdia de mai sus precum și despre această izbândă a noastră, s'a vorbit oare în țară? Cred că nu. Și cu toate acestea, dacă acțiunea noastră n'ar fi reușit, dezastrul era desăvârșit. Primejdia aceasta s'a înlăturat de noi înainte de a reveni la putere d. Brătianu.

Să ni se permită dar și nouă, celor cari am fost înconjurați de tăcere și de dispreț, să ridicăm puțin fruntea în sus.

Alte timpuri și alți oameni ne vor da dreptate.

X

Bucovina — Basarabia

Propaganda noastră s'a ocupat de asemenea și de celelalte provincii românești iridente.

Cea mai puțin disputată era Bucovina.

Cu toate acestea ea n'a fost uitată de noi. Colegii mei d-nii V. Dimitriu și I. Găvănescul i-au dat atențiunea cuvenită.

D. V. Dimitriu a făcut la Școala de Inalte Studii Sociale din Paris o lecție asupra Bucovinei din punctul de vedere istoric și etnografic. D-sa a mai publicat în „La Roumanie“ un mic studiu: *»La Bucovine et les prétentions ruthènes“*.

La rândul său, d. Ioan Găvănescul, într'un articol apărut în acelaș ziar și intitulat: *»Ce que la Bucovine, victime d'un rapt de*

l'Autriche, signifie pour la Roumanie", a pus la lumină însemnătatea acestei provincii pentru noi.

„Bucovina, zice între altele d-sa, este Pantعونul, Westminster-Abbey politic al Moldovei și al întregului popor român. Trecutul național este atât de prezent în amintirile locuitorilor Bucovinei, c'ai zice că umbra lui Ștefan cel Mare trăește acolo în carne și oase. Bucovinenii vorbesc între ei de marele erou ca de un geniu familiar, mereu prezent, gata să apară dintr'o clipă într'alta, la colțul unei străzi, pe culmea unei coline, sub frunzișul umbros al unei păduri. Spiritul lui Ștefan este mereu printre ei, se mișcă printre ei, îi însoțește pretutindeni“.

Și după ce arată cum Românii din toate unghiurile Daciei lăceau pelerinajuri la mormântul de la Putna, devenit un fel de altar al patriotismului românesc, d. Găvănescul se întreabă: poate oare acest sanctuar al Românilor să mai rămână sub jugul străin?

Basarabia a fost la rândul ei apărată cu înverșunare atât prin scris, cât și prin grai. Chestiunea ei a trecut prin două faze: una când Nemții aveau preponderența în Orient, alta când dâșii au fost înfrânți. În prima fază a trebuit s'o apărăm împotriva pretențiunilor Ucrainei, creațiune scumpă Nemților și Austriacilor; în a doua, împotriva Rusiei Mari.

Nemții și partidul Marghilomanist au pretins, că lor li se datorește alipirea Basarabiei Țării noastre. De fapt, ei au găsit această alipire îndeplinită, când au devenit pentru un moment stăpâniți României. În adevăr, Basarabia a fost ocupată de trupele noastre din sfatul misiunii militare franceze cu consimțământul Înțelegerii. Nemții și slugile lor n'au făcut decât să închidă ochii pentru un moment asupra acestui fapt împlinit, ațâțând însă pe Ukranieni să revendice puternic nenorocita provincie moldovenească, care prin sfatul ei suprem, când Rusia se desfăcea, și-a declarat unirea cu patria mamă.

Guvernul nemțofil ukranian n'a încetat o clipă să revendice Basarabia și să facă intrigi în chestiunea aceasta în străinătate. Trebuia dar să apărăm dreptatea noastră. Știam că ziarul nostru, ca toate organele de publicitate ale Înțelegerii, ajungea în mâinile Nemților.

Guvernanții statelor vrăjmașe de sigur, că au luat cunoștință de argumentele noastre, produse contra celor ale Ukranienilor.

În „La Roumanie“ au apărut asupra Basarabiei mai multe articole. Cele dintâiu au fost scrise de mine. În *la question de la Bessarabie și în Dobroudja et Bessarabie* am tratat problema Ba-

sarabiei din toate punctele de vedere. Am prezentat trei serii de argumente: I. Drepturi istorice; Anexiunea Basarabiei, în 1812, de Rusia n'a fost de cât o răpire, făptuită în urma unei trădări a dragomanilor Turciei; II. Rușii mari sau Mici (Ukranieni) nu pot revendica drepturi etnografice asupra provinciei moldovenești răpite, de oare ce ei nu alcătuesc acolo de cât o mică minoritate; III. Punctul de vedere economic, pe care îl invoacă „guvernul“ ukra-nian nu poate fi un argument valabil. Ucraina, țară foarte bogată, n'are nevoie de o provincie mărginașe ca Basarabia, neglijată de guvernele rusești, ca să trăiască.

D. dr. Lupu a scris de asemenea mai multe articole în chestiunea aceasta: *La population de la Bessarabie*, în care a dat ultimile statistici, cari au arătat, că Românii formează 2 milioane din cele 3 câte le are Basarabia. În *Ukraine et Bessarabie*, d-sa a combătut cu energie pretențiile statului vecin, creat de Nemți.

Colegul Traian Lalescu a scris și el un articol, în care a tratat aceeași chestiune: *L'Ukraine et la Roumanie (Autour de la Bessarabie)*.

În sfârșit, d. Drăghicescu a publicat într'o broșură un rezumat al cărții lui Zamfir Arbure despre Basarabia.

Primejdia revendicărilor Ucraniene, susținute de germani, a dispărut odată cu victoria Aliatilor. Ea însă a fost înlocuită de cea a pretențiilor Rusiei. Chestiunea Basarabiei a continuat dar să ne preocupe. De data aceasta am putut lucra în mod mai eficace. Zilnic informam ministerul Afacerilor Străine al Franței și diferitele delegații ale Aliatilor la Paris, despre drepturile noastre imprescriptibile asupra provinciei, răpite de Ruși acum o sută de ani.

În „La Roumanie“ și aiurea s'au scris numeroase articole în privința aceasta, de d. C. Xenii, N. P. Comneni, Emil Fagure, de mine însumi și mai ales de d. Aslan, conferențiar la Universitatea din București. Acesta din urmă cunoștea perfect de bine starea Basarabiei, pe care a tratat-o într'o serie de articole importante, din cari citez: *La Question de la Bessarabie, le Congrès des Instituteurs de Bessarabie, le congrès des étudiants de la Bessarabie, le triomphe du Nationalisme en Bessarabie, le parti national de Bessarabie*, etc.

În sfârșit, pretențiunile rusești și intrigile, pe cari le făcea la Paris d. Milioukov, au fost dovedite neîntemeiate și respinse cu mult succes, într'un lung și documentat articol, publicat de d. E. Fagure în „La Roumanie“ și intitulat: *La Bessarabie et M. Milioukov*.

Toate aceste studii și articole, întărite prin conversațiile ce

le aveam cu cei ce hotărau soarta popoarelor în acel moment, au câștigat opinia lor în favoarea noastră. Astăzi chestiunea Basarabiei se discută numai de formă, de fapt ea nu mai există pentru noi.

D. Paul Labbé, secretarul general al secțiunii de propagandă a ministerului Afacerilor Străine francez, mi-a declarat cu puțin înainte de plecarea mea din Paris: „Ar fi mare nedreptate, dacă nu s'ar da României Basarabia. Eu am vizitat provincia aceasta: ea e curat românească. Pretențiile rusești sunt ridicole. Ele trebuesc înfrânate“.

XI

Banatul

Nici o chestiune, afară doar de cea a Dobrogei, n'a fost mai în delung și mai cu deamănuntul tratată și discutată de cei din jurul ziarului «La Roumanie», ca chestiunea Banatului.

Ea e din cele mai complicate și mai spinoase. În tratatul, încheiat cu noi cu puțin înainte de a intra în războiu, Înțelegerea ne-a recunoscut posesiunea întregului Banat, satisfăcând astfel dorința d-lui Brătianu.

Când am sosit la Paris, după victoria de la Mărășești, chestiunea Banatului nu se discutase încă. Ea s'a pus mai târziu, în momentul când am încheiat armistițiul, contrar sfaturilor date de Înțelegere, de a rezista încă puțin. Se știe că armatele franco-engleze pregăteau o ofensivă, pe care armistițiul nostru a zădărnicit-o, amânând-o cu șase luni, când s'a câștigat victoria finală. Eram acuzați, că noi am fi tratat pe ascuns pacea cu Nemții cu două luni înainte de Mărășești. Rapoartele misiunii franceze arătau, că aveau proviziuni și muniții încă pe șase luni, dar publicul nu știa nimic, după cum nici astăzi nu prea știe ce se petrece în jurul său.

Guvernanții, cari au perdut ori ce rezistență morală, și se știe că în actualul războiu acest factor a jucat primul rol, se grăbiră să facă armistițiul și pacea. Misiunea noastră, la care se raliaseră mai toți ceilalți colegi universitari aflați în Franța și alte personalități, era părăsită cu desăvârșire. Din ordinul bunului coleg și marelui patriot d. Simeon Mehedinți ni se suprimaseră și lefurile, iar schimbul nu se mai făcea din porunca marelui om de stat Victor Antonescu. ¹⁾

Și aceasta se făcea în momentul când Sârbii lucrau din răsuputeri, ca să câștige opinia publică și pe conducătorii lumii occidentale.

1) Am copia telegrama d-lui C. C. Arion, care ne punea în vedere horărirea luată de d. Mehedinți în privința noastră.

În Franța însă n'au putut câștiga teren. Acțiunea sârbească a fost stingherită și în sfârșit învinsă de propaganda noastră. În Anglia însă și mai ales în America, unde nu era mai nimeni ¹⁾, ca să ne apere, propaganda sârbească a lucrat în mod eficace.

Opinia publică acolo le era favorabilă. Serbia a preferat să fie ocupată, călcată cu desăvârșire de ciobota barbară a vrăjmașului și a continuat lupta vitejește până la sfârșit. România avea circumstanțe atenuante, ceea ce nu era tot una.

Aceasta era situațiunea, când s'a pus chestiunea Banatului.

În discuțiunile noastre cu amicii noștri Englezi și Americani ni se zicea cu francheță: În privința Torontalului n'aveți dreptate. Acolo sârbii vin în fruntea listei etnografice cu 270 mii față de 80—90 mii de Români. Nu trebuie să faceți imperialism, căci veți perde simpatiile lumii democratice de pretutindeni.

Guvernanții englezi luaseră deja pozițiune în privința aceasta. Francezii, mai susceptibili să fie influențați de argumente sentimentale, bazate pe drepturi istorice și de rasă, ezitau și ne erau mai mult favorabili.

În stadiul acesta se găseau lucrurile, când a sosit la Paris d. Take Ionescu. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intr'o bună zi, d-sa e invitat împreună cu d. Goga la un ceai de câteva înalte personalități engleze din lumea ziaristică, în frunte cu Stead și cu Scotus Viator (Seton Watson).

La ceaiul acesta, au venit și vre-o șeșe sârbi, profesori universitari. Ei au adus vorba asupra Banatului, au expus argumentele lor, și au arătat statistici precise, între altele și cea a metropolitului din Carlovitz. Cei doi compatrioți ai noștri au văzut că invitația a fost provocată de sârbi și au cerut voie ca înainte de a răspunde, să consulte și ei pe oamenii lor de știință.

Între acestea, d. Take Ionescu e chemat la Londra. Acolo a aflat, după cum mi s'a spus, din gura lui Bonar Law și Balfour, că Anglia nu putea să se preteze la nedreptăți și că ar fi trebuit să renunțăm de a pretinde tot Banatul. Pentru a ceda o pozițiune din Banat, locuit în majoritate de sârbi, și care formează hinterlandul Belgradului, ni se dădeau compensații mari, în afară de Basarabia, care nu era în tratat, pozițiunea Bucovinei între Nistru și Prut, precum și regiuni însemnate din Maramureș, dincolo de demarcațiunea stabilită pe hartă, care însoția tratatul nostru.

O înțelegere cu Sârbii se impunea. Atât d. Goga, cât și d. Take Ionescu doriua ca prin discuțiuni amicale oficiale între noi și Sârbi,

1) D. Vasile Stoica a făcut o propagandă utilă.

să se câştige cât de mult în favoarea noastră, de oare ce căpătasem convingerea fermă, că nu ni se va da pentru nimic în lume Torontalul întreg. Delegatul Angliei, pentru delimitarea frontierelor României, d. dr. Leeper, cu care am discutat eu însumi, vreme de două ore chestiunile româneşti, mi-a spus de asemenea acelaş lucru. La obiecţiunea mea, că Anglia şi Franţa sunt datoare să respecte tratatul, d-sa mi-a răspuns: «Da, dar trebuie să ştii, că mai e o putere, care n'a semnat acest tratat şi care e arbitrul situaţiunii: America, Americanii sunt ostili punctului Dv. de vedere, în ceea ce priveşte Torontalul».

Faţă de intrasigenţa aceasta, d. Take Ionescu a căutat să scape ce se mai putea. A avut o convorbire amicală, personală, neoficială, care nu angaja guvernul ţării, cu d. Pasici. Cei doi bărbaţi politici au căzut de acord asupra unei alianţe orientale, în care să iee parte cinci state: Polonia, Ceho-Slovachia, Jugo-Slavia, România şi Grecia, cari ar fi format un grup extrem de puternic, capabil să reziste ori cărei primejdi din afară.

În privinţa Banatului, Pasici n'ar fi reclamat decât o parte din Torontal. Hotarul ar fi fost o linie obligă, care ar fi început la 15—20 kilometri dela gura Muresului şi s'ar fi stârşit pe Dunăre la 15 kilometri la vest de Bazias. România ar fi căpătat astfel în întregime linia Arad-Temişoara-Bazias. Verşetul şi Biserica Albă centre curat sârbeşti, din care unul e patria Voevodului Putnic, în jurul cărei chestiuni propagandă sârbească a ştiut să facă multă gălăgie şi să câştige simpatii. Centrul minier dela est de Verşeţ, n'ar fi fost deloc sub ameninţarea tunului vecinului.

Dar pentru a discuta, trebuia ca d. Take Ionescu să aibă o însărcinare oficială. Discuţiunea însă n'a putut avea loc, d. Brătianu având o altă politică, care s'a văzut cum s'a terminat.

Rezultatele intrasigenţei noastre se văd de altfel. Sârbii au luat de două ori mai mult decât ce eace pretindea Pasici, linia ferată Arad-Bazias e tăiată, perdem gura Muresului, şi în regiunea Verşeţului hotarul sârbesc face o curbă spre Mehedinţi şi ajunge la vre-o două zeci de kilometri de minele noastre.

Aceasta în ceea ce priveşte acţiunea politică.

Noi însă, cei dela propagandă n'am ținut seama de nici o conversație, de nici o voință, de nici o dorință, fie ea venită dela personalități politice, aliate sau ale noastre.

Ziarul „La Roumanie“ a întreprins o companie vie, revendicând întreg Banatul.

La argumentul sârbesc, că în Torontal Sârbii vin în fruntea

listei cu 270.000 suflete, iar Români în al patrulea rând cu 90 de mii, noi am răspuns, bazându-ne pe principiul Wilsonian al naționalităților, că și noi avem în plină Serbie, în valea râurilor Timoc și Mlava 250—300.000 de Români.

Prin Decembrie 1918, eu însumi am tradus un mic studiu al colegului meu d. C. Vălsan, *Românii din Bulgaria și Serbia*, rezultat al unei călătorii a d-sale prin partea locului.

Acest studiu l'am însoțit cu note adiționale asupra Românilor din Macedonia și cu trei hărți etnografice, din cari ieșia în evidență că elementul român ocupa tot colțul de nord-est al Serbiei în fața Turnu-Severinului și a Vidinului. Hărțile acestea erau: a lui Kiepert, a filologului Weigand și a fostului ministru al Serbiei la Londra, d. Ceda Mijatovici. Aceasta din urmă a impresionat adânc publicul din străinătate. Ziarul „Le Temps” a publicat un rezumat al broșurei mele, însoțit de una din hărți.

Ziarul „La Roumanie” a început campania în chestiunea aceasta. Protagonistii au fost mai ales colegii, d. G. Mironescu, d. Traian Lalescu, bănățean, profesori la Universitatea din București, precum și de d-nii Sever Bocu, de asemenea bănățean, I. Ursu și G. Murnu profesori universitari, și în sfârșit președintele delegațiunii bănățene, d. dr. Atanase Popovici.

Iată câteva din articolele publicate, din care un mare număr în polemică cu Sârbii :

Dl. Mironescu: *Le problème du Banat; Les Roumains du Timoc; L'occupation du Banat; Données statistiques sur le Banat; Le partage du Banat?* etc.

Dl. Traian Lalescu: *Colonies serbes du Banat; La Question du Banat, réponse à M. G. Jakchitch*, etc.

Dl. Sever Bocu: *M. Wilson et notre Banat*.

G. Murnu: *Le problème serbo-roumain*.

I. Ursu: *Les prétentions serbes*.

Dr. Atanase Popovici: *Mémoire des Roumains de Serbie*.

Dar cum Sârbii căutau să convingă lumea, că dreptatea ar fi de partea lor și publicau monografiile în privința aceasta, noi am răspuns prin a publica la rândul nostru broșuri, cărți și hărți asupra Banatului. Cele mai importante sunt: *Le problème du Banat* de G. Mironescu; *le problème ethnographique du Banat* de Tr. Lalescu; *La question du Banat* de Sever Bocu, toate însoțite de hărți mari și detaliate; *Les prétentions serbes sur le Banat* de I. Ursu; *La Bucovine et le Banat* de Ed. Guerive; *Il Banato alla Romania* de Benedetto de Luca, etc.

În toate acestea studii și articole am epuizat tot ce se putea aduce ca argument în favoarea noastră. Ele ne-au folosit mult, căci am recâștigat din terenul pierdut și am oprit ca Sârbii să obțină jumătate din Banat, cum pretindeau ei.

La argumentul nostru cu Românii din Timoc și din Macedonia, cari se află sub regimul sârbesc, ni s'a răspuns: „nu se poate împărți un stat aliat, al cărui teritoriu este și rămâne sacru. E vorba de împărțirea Austro-Ungariei...”

Odată stabilit acest principiu, chestiunea Quadrilaterului a fost tranșată dela sine.

Astfel propaganda noastră a avut și în această privință un destul de mare succes și nu i se poate imputa ei dacă nu s'a putut obține mai mult.

XII.

Propaganda prin Conferințe.

Dar nu numai prin publicații am susținut revendicările neamului românesc în străinătate. Mulți dintre noi s'au dus în diferite centre ale Franței și au ținut conferințe în fața unui numeros public.

Prin inițiativa d-lui locotenent André Faure, din misiunea militară franceză în România, orașul Périgneux ne-a trimis o invitațiune pentru a ne duce acolo să vorbim despre revendicările noastre.

Iată cum se exprima despre noi un ziar din localitate. „Dacă este un popor printre aliați, care merită toată simpatia noastră fără margini pentru nenorocirile sale nemeritate, acesta este de sigur poporul român.

Chipul cavaleresc, cu care s'a aruncat în acest războiu pentru apărarea dreptului, a fost până acum rău răsplătit și trădarea rusească l-a aruncat în cea mai nenorocită dintre situațiuni. Nu putem pentru moment să-l ajutăm cu eficacitate, dar putem cel puțin să-i dăm mângâierea simpatiei noastre, cu speranța revanșei viitoare, acestor bravi, cari sunt, ca și noi de rasă latină, cari iubesc Franța și sunt mândri să se proclame Francezii Balcanilor“.

O delegațiune compusă din d. E. A. Pangrati, O. Tafrali, profesori, I. Mihail, N. P. Guran, deputați, S. Rusenescu, St. Popp,

foști senatori, M. Dancovici, C. Pavelescu, I. Pavelescu, profesor Atanasiu, și M. Cireșianu, avocat al Ministerului de Instrucție, s'a dus la Pèrigneux.

Recepțiunea ce ni s'a făcut a fost foarte călduroasă. Seara, la teatru, au avut loc conferințele noastre sub președenția d-lui Joseph Canal, prefectul Dordognei, care a ținut o cuvântare din cele mai entusiaste pentru amicitia franco română. El a terminat amintind cuvintele voevodului moldovean Petru Rareș: „Vom fi ceea ce am fost și mai mult chiar decât asta“.

D. Pangrati i-a mulțumit în numele României. Apoi a expus idealul unității noastre naționale. „Veți avea, zise d-sa între altele, victoria și pacea, și aceasta va fi o pace latină, o pace cu adevărat franceză, căci ea va fi o pace de justiție și de libertate“.

După d. Pangrati a vorbit poetul local „felibru majoral“ d. Robert Benoit, care a declamat, cu un deosebit succes, un poem în limba d'Oc în onoarea României.

După aceea am ținut eu însumi o conferință asupra artei și antichitățile românești—Pèrigneux e un centru cu deosebire artistic și arheologic—cu care prilej am arătat drepturile istorice ale neamului românesc asupra regiunilor revendicate.

Conferințele noastre, aplaudate din belșug, au fost repetate a două zi, după cererea autorităților, în fața elevilor tuturor școalelor laice sau publice. D. inspector Ameline a ținut cu prilejul acesta un discurs vibrant de patriotism și de entuziasm, la care a răspuns d. Pangrati. D. locotenent Faure, un vorbitor excelent, a rostit de asemenea un discurs înflăcărat, aplaudat cu frenezie de auditori, profesori, elevi, părinți și oficiali.

După masă, oferită de prefectura și primăria d în Pèrigneux am asistat la o reprezentație teatrală foarte reușită, dată cu concursul artiștilor operei comice din Paris și din Bordeaux. S'a cântat Marseillaisa și imnul național român în mijlocul unui entuziasm de nedescris. O artistă a Operei Comice a cântat și arii românești.

Am plecat din Pèrigneux lăsând o impresie excelentă și susținători aprigi ai cauzei noastre. D. prefect Canal a fost în urmă numit la prefectura Senei.

Cât-va timp mai târziu, Comitetul „L'Union pour l'effort de la France et de ses alliés“, care era o secție de propagandă oficială a Ministerului Afacerilor străine francez, ne-a invitat să ținem conferințe în favoarea revendicărilor noastre în diferite orașe din Franța.

Astfel, au fost trimiși, cu concursul autorităților franceze, în perioada când noi eram părăsiți cu totul de oficialitatea română și reduși să ne cerșim pâinea și să contractăm datoriile, de care ne resimțim încă și astăzi, la Le Havre d-nii dr. Toma Ionescu și Emil Fagure, cari au vorbit de sacrificiile și revendicările noastre; la Angoulême d. Trancu, fost șef de cabinet al d-lui T. Ionescu; la Marsilia, d. Titulescu, care a avut un enorm succes. Eu însu-mi m'am dus la Nantes, unde am fost primit de „Societatea de geografie comercială” și la Clermont-Ferrand, unde mi s'a făcut o recepție oficială de Universitate.

Regret, că nu pot arăta cece s'a vorbit și publicat privitor la ceilalți conferențieri ne-având informațiuni precise. Să-mi fie îngăduit să dau câteva extrase din cele ce s'a spus despre conferințele mele.

Iată ce publică între altele ziarul „Le Télégramme des Provinces de l'Onest” din 11 Ianuarie 1919 în privința aceasta:

„A patra conferință a Societății de geografie a avut loc, Vineri seara, în sala „Societăților Savante”, sub președenția d-lui Porquier, asistat de d-nii generali Contapeau și Lagarenne și de d. Linyer fiu, secretarul Societății.

D. Tafrați, profesor la Universitatea din Iași, acceptase să facă conferința. D-sa ne-a vorbit de România, din punctul de vedere istoric, geografic și artistic, dându-ne numeroase proiecțiuni, dintre care unele foarte curioase... Terminând d. Tafrați ne-a amintit condițiunile în care România a intrat în războiu, în 1916, neavând decât 20 de diviziuni, armate neindestulător pentru a ține pept celor 36 de diviziuni austro-germane, sprijinite pe un material de calitate superioară... România, care a suferit enorm de mult, se mândrește de a putea să reclame dreptul de a aparține culturii franceze și această cultură o va păstra ca un tezaur extrem de prețios. Marea Românie, care a făcut atâtea sacrificii pentru lupta comună, formată din toți Românii de pretutindeni, libcrată politicește, economicește și intelectualicește, nu va uita nici ndată cece datorește Franței și aliaților săi, cari vor înlesoi unirea ei. D. Tafrați a fost foarte aplaudat.”

Celelalte ziare locale „L'Express de l'Onest” și „Le Phare de Nantes”, au publicat și comentat favorabil ideile conferinței privitoare la revendicările neamului românesc.

La Clermont-Ferrand, am fost primit cu o deosebită solemnitate. Iată ce a publicat între altele d. Louis Bréhier, profesor la Facultatea de Litere din acest oraș, referitor la confe-

rința mea în ziarul local „Le Moniteur du Puy-de-Dome“ din 18 Februarie 1919 ¹⁾:

„Conferința d-lui profesor Tafrali, de la Universitatea din Iași, pe care o anunțaserăm, a avut loc Sâmbăta trecută, la 15 Februarie, în marele amfiteatru de la Facultatea de Litere, devenit prea strâmt pentru afluența auditorilor. În public am remarcat pe d. general Dantant, comandantul regiunii a 13-a. D. rector Causeret, Consiliul Universității și profesorii Facultăților și ai Școlii de Medicină luaseră loc pe estradă.

După ce a amintit obiectul conferinței, organizată de „Uniunea pentru sfortșarea Franței și a aliaților săi“, al cărei secretar general este distinsul d. Paul Labbé, d. rector a prezentat pe conferențiar și a amintit simpatia și originile comune, ce unesc țara sa de țara noastră....

Conferința d-lui Tafrali, însoțită de proiecțiuni minunate, a fost ascultată cu simpatie și interes. Subt o formă foarte simplă, într'o limbă foarte corectă în același timp elegantă, d-sa a trecut în revistă principalele monumente, care atestă înalta cultură a poporului românesc. D-sa a ținut într'adevăr auditoriul său subt farmec, grație limpezimei explicațiilor sale și deasemenea vederilor ingenioase și apropiierilor curioase, care sunt datorite vastei sale erudiții arheologice și educațiunii sale solide umane....

Prin această admirabilă conferință pentru care d. rector a ținut să-l mulțumească, d. Tafrali a contribuit să strângă legăturile de prietenie, care ne unesc cu colegii universităților românești. Francezii, Românii și, vom adăoga noi, Italienii, datoreaza culturii latine afinități strânse; ei sunt făcuți să se înțeleagă și vor avea cel mai mare interes, să se țină în legături constante, să-și schimbe ideile lor, cărțile lor, profesorii lor, studenții lor, pentru a apăra și mări patrimoniul intelectual, pe care îl datorează trecutului lor comun“.

La Paris, mai mulți profesori universitari și însuși d. Take Ionescu au făcut conferințe atât în *Sala de geografie*. cât și la *Școala de Inalte Studii Sociale*. Au vorbit, în aceasta din urmă, d-nii dr. Tomă Ionescu, Pangrați, Sipsom, Negulescu, I. Ursu,

¹⁾ Tot d-sa a trimis o corespondență ce s'a publicat în „la Roumanie“ din 27 Februarie 1919. Ziarele „L'Avenir“ din Clermont Ferrand și „La Tribune Républicaine“ din St. Étienne au publicat de asemenea lungi dări de seamă asupra conferinței mele, foarte favorabile Țării noastre.

I. Găvănescul, Dr. Hurmuzescu și O. Tafrali. Cu toții au cules aplauze bine meritate.

Când a venit d. Brătianu, a căutat să continue această mișcare, pe care, contrar d-lui V. Antonescu, a găsit-o foarte foloșitoare. D-sa a însărcinat pe d. M. Djuvara să organizeze șezători, în cari să vorbească un francez și un român. Mulți dintre profesorii universitari, jigniți de cele ce se petrecuseră, au refuzat să dea concursul lor, continuând în altă parte să facă propagandă pentru cauza noastră.

Conferințele însă, organizate de d. Djuvara au avut succes. Ele au fost în număr de opt. Au vorbit:

I. D. general Pelecier: *Pentru ce trebuie să iubim România*; d-na Sacha Mirof (româncă): *Motivul intervenției României* (22 Aprilie 1919).

II. D. Funck-Brentano: *Despre sufletul românesc în folklor său*; d. general Rudeanu: *martiriul român* (23 Aprilie);

III. D. general Pelecier, acelaș subiect; d. C. Sipsom: *Cauzele morale ale intervenției române* (25 Aprilie).

IV. D. locotenent Chaumié: *Ceea ce Germanii ne rezervau*; d. I. Pilat: *Banatul* (26 Aprilie).

V. D. Mario Roques, profesor la Sorbona: *Franța și România*; d. prof. universitar D. Negulescu: *Aspirațiuni naționale românești* (27 Aprilie).

VI. D. Louis Marin, deputat: *Relațiuni intelectuale ale Franței și ale României*; d-na Sacha Mirof, acelaș subiect ca mai sus. (28 Apr.)

VII. D. Albert Thomas, fost ministru, deputat: *România și războiul*; d. O. Tafrali: *România pitorească și artistică* (29 Aprilie).

VIII. D. Léo Claretie: *Frații noștri Români*; d. M. Djuvara: *Sacrificiile românești* (30 Aprilie).

Afară de acestea d. E. Pittard, profesor la universitatea din Geneva, a ținut o conferință, sub președenția prințului Bonaparte, în sala de geografie, vorbind despre Dobrogea.

În timpul acesta, Ungurii căutau să ne zădărnicească propaganda. Ei au pus pe profesorii universităților de la Cluj să trimeată statelor aliate un memoriu, în care se siliu să arate că Transilvania ar aparține din toate punctele de vedere Ungariei. Profesorii universitari români, aflători la Paris, luând cunoștința de cele scrise, au răspuns printr'un alt memoriu, în care au

respins punct cu punct și cu argumente irefutabile, pretențiunile ungurești. Acest memoriu a fost publicat și în broșură a parte și în „La Roumanie” din 13 Martie 1919.

XIII.

Protestul nostru contra păcii dela București.

După încheierea nenorocitului nostru armistițiu, care dacă înțelegerea ar fi fost puțin mai slabă, ar fi costat lumii libertatea și independența, tratativele de pace s'au urmat, după cum se știe, la București și Bufta, patronate de un parlament de înstrăinași.

Românii din Paris, consternați de ceea ce se înfăptuia în Tară, făceau dese întruniri în localul coloniei și aveau întrevederi cu miniștrii și generalii francezi, în special cu d-nii Clemenceau, Pichon și Foch. Tratativele de pace de la București se anunțau, cât se poate de defavorabile nouă. Prin ziarul nostru „La Roumanie” eram întreprins o vie campanie, care n'avea bine înțeles, nici un ecou în inimile împetrile ale vrășmașului și ale nemțofilor din Tară.

Am avut însă durerea să constatăm, că chiar unii din compatrioții noștrii din Paris, perduseră ori-ce nădejde în victoria aliașilor și, potrivit firei noastre schimbătoare, începușeră să întoarcă spăia.

D. Toma Stelian era președintele coloniei noastre. D-sa a fost printre cei dintâi, cari și-au perdut curajul. Aceasta n'ar fi fost nimic, dacă d-sa rămânea liniștit păstrându-și convingerea intimă pentru el. D-sa însă și amicii d-sale politici —din fericire nu toți—s'au pus de-acurmezisul propagandei noastre, împedecându-ne, pe cât le-a fost posibil, să ne continuăm opera națională.

Indată după încheierea păcii, d. Victor Antonescu și d. T. Stelian au întreprins o campanie energică, ca toți să ne întoarcem în Tară. Se făceau liste de cei ce, trebuiau să plece, în frunte cu funcționarii. Ni se declara că continuarea ori-cărei propagande era dăunătoare intereselor neamului! Eram considerați ca o turmă fără voință!

Câl de amarnic s'au înșelat. Toți profesorii universitari —eram vre-o 30—afară de doi, am declarat, că preferim să

ne perdem situațiunile, decât să înăbușim în noi, sentimentele noastre naționale. „Nu renunțăm, Domnilor, le-am zis noi, la nici una din revendicările neamului românesc, și nu înțelegem să întrerupem acțiunea noastră!“

Răspunsul a fost: suprimarea lefurilor și a schimbului, amenințarea să fim înlocuiți cu profesori nemți în Țară!

La colonie, s'au strâns pentru ajutorarea celor săraci sau celor ce n'aveau nici o posibilitate de a se împrumuta, ca să se poată întreține la Paris, vre-o 20.000 de lei. D-nul Toma Stelian dăduse și d-sa câteva sute de lei ca și amicii d-sale.

Ei bine, îndată ce s'a aflat că pacea dela București era gata să se semneze, dorința lichidării a fost atât de mare, în cât mulți și-au pierdut cumpătul. S'au comis chiar fapte, regretabile.

De pildă, ca comitetul coloniei să n'aibă nici un mijloc de existență și ca Românii din Paris să fie constrânși să se întoarcă în țară, d. Toma Stelian a holărît lichidarea averei coloniei. Dar în loc să împartă banii la săraci, d-sa și-a retras pur și simplu pe ai săi, dați în acest scop. Un mare număr din amicii săi, între cari și milionarul Burileanu din T. Severin, i-au urmat exemplul...

Această purtare a indignat pe toți. Într'o ședință a coloniei, ținută la 15 Aprilie 1918, d. Alexandru Bagdad din Brăila a strigat celor ce-și retrăgeau banii: „Să vă fie rușine! Ați făcut un dar șigănesc!“.

Dar acțiunea d-lor nu s'a mărginit numai la aceasta. Înalta și înfalibila lor înțelepciune avea milă de noi, cari tot mai speram, naivii, în victoria aliașilor!

De aceea, când ne-am întrunit la colonie ca să protestăm împotriva tratatului de pace, prin care se reducea la sclăvie neamul românesc, cășiva, în frunte cu d. Toma Stelian, președintele nostru, s'au opus din răspuțeri la o asemenea manifestare. Nereușind să ne convingă, să nu comitem „acest act nebunesc“ d-sa s'a retras din ședință și n'a iscălit protestarea noastră, cu toate insistențele ce s'au pus pe lângă d-sa.

În adunare a domnilor câteva momente o mare nedumerire. Pretestarea putea fi zădărnicită. Atunci d. Brățășanu a propus ca președinte pe d. profesor I. Găvănescul de la Universitatea din Iași, care a putut menține publicul și vota protestarea. Ea a fost foarte bine primită de opinia publică și de guver-

nele înțelegerii. Noi am exploatat-o în folosul neamului nostru. Am arătat că cei din țară n'au libertatea să protesteze, și că protestul nostru nu-i de cât strigătul de durere al întregului popor românesc, care l-ar fi iscălit negreșit, dacă ar fi fost liber să se pronunțe.

Protestul nostru contra păcii dela București

Când am prezentat d-lui Clemenceau protestarea noastră, d-sa a citit-o cu atențiune și ne-a spus:

«C'est bien! L'honneur est sauf. Mais je ne vois pas la signature de votre président....»

Să-mi fie îngăduit să dau în întregime acest document istoric, căci el a servit amicilor noștri francezi ca argument pentru a înlătura obiecțiunea Serbiei, rădicată în ajunul Congresului de pace, ca noi să nu fim primiți la conferință ca unii ce n'am respectat articolul din tratat, care ne obligă să nu încheiem pace separată.

Protestarea noastră a fost semnată de un număr destul de mare de Români din Paris, dintre cari unii aparțineau ambelor partide politice din țară.

Iată-o:

Protestarea Românilor contra Tratatului dela București

Poporul român este șters din numărul națiunilor libere. Pacea, pe care puterile centrale au impus-o României, este negațiunea însăși a independenței politice și economice a patriei noastre. Această pace este un instrument de ură și de răzbunare, obținut prin violență în disprețul celor mai elementare principii de justiție.

Poporul român nu poate să-l accepte!

România a intrat în războiu alături de puterile înțelegerii, pentru cauza libertății și a democrației. Aspirațiunile sale pentru unitate și independență a întregului popor român au armat brațul său. Pentru acest ideal, sute de mii de Români și-au vărsat sângele. Poporul român nu va consimți nici odată a renunța la ceea ce este rațiunea sa de a fi ca națiune.

România a fost zdrobită din cauza trădării țariste, din cauza trădării bolșeviste și din cauza trădării ucraniene. Inconjurată, izolată complect, separată de aliași săi, pusă în imposibilitate de a primi cel mai mic ajutor militar, lipsită de ori ce mijloc de ravi-

făcere, epuziată din cauza marilor sforțări și epidemiilor groaznice de două zeci de luni, România a capitulat, dar sufletul ei viteaz n'a perdut nici încrederea în justiția cauzei sale, nici certitudinea în victoria Dreptului.

Inimicii săi i-au impus ceea ce ei numesc o pace de prietenie nemțească; în realitate, ea nu-i decât robia cea mai crudă și mai insultătoare:

Robie militară, prin pierderea întregului lanț al Carpaților.

Robie politică, prin amestecul german în toate administrațiunile mari ale Statului.

Robie comercială, prin răpirea Dobrogei, singura provincie maritimă a României și prin stăpânirea navigațiunii pe Dunăre.

Robie industrială, prin acapararea principalei bogății a țării: petroleul.

Robia financiară, prin exercitarea unui control german asupra principalei producțiuni ale țării: cerealele.

Aceasta este sclavia politică și economică pe care Germano-Turanienii pretind să facă să o suporte România.

Forța a primat Dreptul.

Germania a călcat în picioare principiile sacre de libertate și de justiție, pentru care luptă toate națiunile aliate contra barbariei germane.

Românii liberi, trăind pe pământul nobilei Franței, ridică glasul lor pentru a protesta contra acestei crime monstruoase. Actul dela București nu e un tratat de pace; el este în contradicție flagrantă cu noțiunea de pace, așa cum lumea civilizată o înțelege. Clauzele tratatului exclud, într'un mod evident, consimțământul liber al României; este un act de cea mai dură violență, impusă de un vrăjmaș fără milă.

Poporul român, dezarmat, sub amenințarea baionetelor germane, ne fiind liber nici în actele sale, nici în părerile sale, nu-și poate manifesta protestarea contra acestei păci de spoliațiune și de robie. Dar el se întoarce spre marii săi aliați, plin de încredere și de speranță.

Interesele națiunii române sunt solidare cu interesele marilor democrații occidentale. România formează, la porțile peninsulei Balcanice, singurul dig contra invaziunii germane spre sud și spre Asia.

În numele poporului român, ne declarăm, astăzi cași ieri, aliați ai puterilor înțelegerii și proclamăm nul și neavenit tratatul din București, cu toate clauzele și convențiunile sale adiționale.

De asemenea, în numele poporului român, facem apel la

guvernele aliate spre a le ruga să nu abandoneze România și dreptele ei revendicări.

În veacul al douăzecelea, libertatea națiunilor, cași libertatea cetățenilor, trebuie să fie sacră. Nici o forță, nici un tratat nu pot suprima dreptul unui popor de a aspira la unitatea sa națională și la independența sa. Ori-ce convențiune, care pretinde a ignora aceste drepturi imprescriptibile, este nulă înaintea istoriei.

Interpreți ai sentimentelor rasei noastre, adresăm această protestare guvernelor și popoarelor, cari combat și suferă pentru un ideal generos. Tuturor cerem: Justiție și Libertate.

Paris, 10 | 23 Maiu 1918.

Comitetul Coloniei române din Paris, Comitetul Românilor din Transilvania și din Bucovina și Delegați români din Comitetul naționalităților oprimate.

Protestarea aceasta a fost iscălită de 66 de Români, printre cari menționăm pe ȃ-nii: C. Olănescu, fost ministru; E. A. Pangrati, fost ministru, fost rector al Universității din București; Dr. C. Angelescu, fost Ministru al Instrucțiunii, Paul Brătășanu, fost vice-președinte al camerei și al Senatului, directorul ziarului „La Roumanie” din Paris; Vl. Atanasiu, George Cavadiasi, St. Rușenescu, St. Pop Zmeureanu, D. Drăghicescu, Aurel M. Eliescu, Emil Miclescu, foști senatori; I. Găvănescu, Dr. Thoma Ionescu, G. Mironescu, E. Antonescu, V. Dimitriu, Dr. Hurmuzescu, Tr. Lalescu, C. Sipsom, O. Tafrați, I. Ursu, D. Voinov, profesori universitari; St. Hepites, membru al Academiei Române; prințul Const. C. Basarab Brâncoveanu, Jean Th. Florescu, fost vice-președinte al Camerei, Al. Alexandrescu, D. Apostolu, E. Canănau, Leon Cantacuzino, N. Guran, Spiru Lălu, Dr. N. Lupu, (socialist), D. Many, Const. Mille, C. Patsouri, Pascal Toncescu, P. Vasilescu, foști deputați, A. Atanasiu, profesor la Școala de Belle Arte din Iași; A. Bagdad; P. Barozii, fost prefect; general Cocea, C. Crețu, M. Dancovici și A. Zeuleanu avocați, Emil Fagure, J. Fermo, ziaristi; Z. Florian, profesor; C. Ianculescu, inginer; Leon Lahovary; A. Diculescu, arhitect; D. S. Rușenescu, agronom, etc.

După cum se vede acești buni Români aparțineau atât partidului conservator cât și celui liberal; un mare număr nu erau înscrși în nici un partid.

Firește că nici unul nu aparținea partidului, înstrăinat de neam, al cărui nume va fi renumit în analele noastre ca cel al lui Efiatle în antichitate, cu toate eforturile pe care le face acum, ca să scape de judecata istoriei, imparțială, dreaptă și severă.

XIV.

Consiliul Național.

Incheierea păcii dela București a produs o adâncă impresie la aliații noștri. Juridicește, se anulau convențiile trecute cu dânsii, fiindcă această pace era făcută cu aprobarea unui guvern și a unui parlament al României. O singură scuză aveam—și ea era puternică: acest guvern și acest parlament nu erau expresiunea sinceră a țării, de oarece fuseseră impuse de baionetele nemțești.

Trebuia însă să li se opue o altă forță, care să reprezinte cu adevărat sufletul românesc.

Colonia română din Paris nu putea să joace un asemenea rol. Ea avea încă ca președinte pe d. Toma Stelian, care convins că Nemții erau definitiv învingători, n'a voit, după cum am arătat, să semneze protestul nostru contra păcii, lucru pe care l-a relevat și d. Clemenceau.

Se impunea deci crearea unui organ, care să reprezinte nu numai voința poporului din țară, ci și înaintea regului neam românesc.

La 6 Septembrie 1918, a avut loc o adunare generală la sediul coloniei române din Paris cu scop de a se proceda la constituirea unui Consiliu național român, destinat să apere pe lângă guvernele aliaste și înaintea opiniei publice mondiale, interesele neamului nostru.

Pentru aceasta, s'a trimes o convocare tuturor Românilor din Franța de către părintele Vasile Lucaciu, președintele Ligei pentru unitatea tuturor Românilor; de către d-l doctor Ioan Cantacuzino, președintele Federațiunii unioniste române; și de către d-nii E. A. Pangrati și Paul Brătășanu, vice-președinți ai Coloniei Române din Paris.

În timpul reuniunii, a domnit un spirit de cel mai înalt și curat patriotism. Discursurile entuziaste, rostite de d-nii Brătășanu, părintele Lucaciu, d-rul Cantacuzino, Vasile Stroescu, marile filantrop basarabean, au fost în adevăr înălțătoare.

D-l profesor I. Găvănescul a prezentat o moțiune, care s'a primit în unanimitate și cu mare entuziasm. „Adunarea generală zicea între altele această moțiune, a Românilor, care se află în Franța, reprezentând gândirea liberă a Românișmului, atât pe cea din Regatul României, actualmente înlănțuit, cât și pe cea a te-

ritoriilor subjugate, deliberând astăzi 6 Septembrie 1918, asupra mijloacelor proprii pentru apărarea dreptei noastre cauze, pentru care România și-a sacrificat existența, avântându-se în luptă alături de națiunile, care au desfășurat drapelul libertății popoarelor, aceasta pentru a urma calea onoarei și a datoriei, constatând că e urgent și necesar să se însărcineze câțiva dintre noi, cari să aibă toată încrederea noastră, ca să se pue în contact cu autoritățile puterilor aliate pentru a susține în numele nostru interesele și idealul neamului românesc, în vederea unirei tuturor Românilor într'un singur stat liber, decide să se aleagă pentru aceasta părintele Lucaciu și d-ru'l Cantacuzino, cari să fie reprezentanți autorizați ai idealului nostru românesc și să se pue în contact, în numele Românilor, cu autoritățile puterilor aliate. Li autorizăm să constituie un Consiliu Național, ales printre Români în țările aliate până la pacea generală, pentru a lupta în chip conștient, ca să lumineze opiniunea publică mondială asupra aspirațiunilor naționale și să realizeze drepturile naturale ale națiunii române într'o „Mare Românie“.

Această misiune, dată în unanimitate de inalte personalități române, aflate la Paris, n'a putut fi îndeplinită de mandatarii noștri din pricina opunerii a doi din compatrioții noștri, cari au transformat această chestiune națională într'una cu caracter politic.

D-nii I. Th. Florescu și Em. Antonescu au fost de părere că nu se poate face un astfel de Consiliu, fără a se lua în considerație partidele istorice ale Țării. Partidul liberal, ziceau d-lor se opune la aceasta.

În Consiliul Național trebuia, să intre cel puțin în număr egal reprezentanții ambelor partide.

Declarațiile acestea au produs o indignare violentă în adunare și autorii lor au părăsit sala, fără a asculta replica admirabilă a d-lui Aureliu Iliescu, care oglindea exact părerile tuturor. D-sa a arătat că, în acele grele momente pentru neamul românesc, era o crimă să se facă politică internă.

„Nu partidele, a declarat d-sa, ci tot poporul românesc a suportat acest războiu, iar sutele de mii cari au murit pentru patrie, nu făceau politică. „Să lăsăm dar partidele în pace! Aici suntem numai Români. Să alegem câți-va dintre noi, din cei mai destoinici prin trecutul și energia lor, ca să ne reprezinte“.

Totuși aceasta nu s'a putut face. D-nii J. Th. Florescu și Drăghicescu s'au dus să protesteze pe lângă Franklin-Bonillon,

președintele comisiei parlamentare franceze a Afacerilor Străine, pe care l-au făcut să creadă că va fi o revoltă generală în opinia publică românească, dacă Consiliul Național va fi alcătuit pe alte baze, de cât pe cel de partide. D-ilor le era teamă, cu drept cuvânt, că partidul liberal să nu rămână în mare minoritate în constituirea organului nostru național.

Punctul lor de vedere a triumfat. Românii din Franța erau prea patrioți, ca în momentele acele grele, să producă o sciziune între ei, la care erau hotărâți câți-va politicieni, cari nu se puteau ridica mai sus de interesele lor personale.

Între acestea, sosesc la Paris d. Take Ionescu și Octavian Goga. La o nouă întrunire s'a ales următorul Consiliu Național.

Președinte, Take Ionescu; vice-președinți: părintele V. Lucaciu, O. Goga, D-r C. Angelescu, Jean Th. Florescu; membrii: V. Atanasovici, Sever Bocu, C. Basarab-Brâncoveanu, Paul Brătășeanu, dr. Ioan Cantăcuțino, L. L. Catargi, Partenie Cozma, V. Dimitriu, profesor universitar din Iași, D. Drăghicescu, I. Găvănescul, dr. Thoma Ionescu, S. Măndrescu, profesori universitari, D. G. Many, C. Mille, G. G. Mironescu, profesor universitar, V. Stroescu, președinte al Comitetului Național Român din Basarabia, N. Titulescu, I. Ursu, profesori universitari, Colonel G. Văsescu, Traian Vuia.

Primul act al Consiliului Național a fost să facă demersurile necesare pentru recunoașterea lui de guvernele aliate. În privința aceasta s'a obținut un deplin succes.

Prima recunoaștere a fost făcută de Franța, în numele căreia a răspuns la 12 Octombrie, d. S. Pichon, ministru al Afacerilor Străine. D-nii Balfour și Sonnino i-au imitat exemplul, recunoscând Consiliul nostru în numele Angliei și al Italiei.

În sfârșit, d. Lansing, ministru afacerilor Străine al Statelor-Unite, nu numai că a recunoscut constituirea organului nostru suprem național, dar i-a făcut o declarație, care va rămâne istorică. Prin ea Statele-Unite recunoșteau dreptul națiunii noastre de a se uni sub acelaș drapel și admiteau împărțirea Austro-Ungariei.

Recunoașterea legitimității constituirii Consiliului Național de către guvernele aliate și de către Statele-Unite era un succes enorm pentru noi. Punctul nostru de vedere triumfa. Marile puteri admiteau crearea României Mari, prin unirea Basarabiei, Bucovinei, Maramureșului, Transilvaniei, Crișianei și a Banatului cu Regatul României. Ele considerau, pe de altă parte, Consiliul Național ca guvernul provizoriu al României Mari și repetau declarațiunea lor că tratatul de la București e nul

și neavenit. Tratatul nostru cu Aliații din August 1916, putea acum fi perimat prin pacea impusă de Nemți; *el era înlocuit prin angajamentul formal și oficial al Marilor Puteri de a ne da ceea ce e al nostru.*

La acest mare succes a contribuit foarte mult intervenția personală a d-lui Take Ionescu.

Acțiunea Constliului Național a fost dar energică. O întreagă corespondență oficială s'a schimbat între el și guvernele aliate. Șefii de Stat ca d. Poincaré și regele Albert au răspuns la comunicările și cererile lui. Consiliul Național a prezentat Conferinței de la Versailles, între altele, la 4 Noembrie 1919, când România nu ieșise încă din neutralitatea d-lui Marghiloman, un memoriu prin care cerea ca trupele aliate să ocupe părțile românești din Ungaria și că frații noștri din Transilvania să se bucure de un tratament egal cu cel al celorlalte națiuni, liberate de jugul Austro-Ungariei.

Consiliul Național s'a mai ocupat și de chestiunea legiunilor românești; s'a interesat de asemenea de prizonierii noștri de război; a găsit fonduri, printr'o subscripție privată, ca să continue să întrefie și chiar să intensifice propaganda noastră în străinătate prin publicare de articole în ziarurile franceze și engleze, de broșuri, de cărți și de hărți.

Activitatea aceasta a fost foarte fecundă în rsultate. Victoria aliaților, venind mai înainte de cât credeau unii, au surprins mai ales pe cei din Țară,

Delegația României la conferința păcii a sosit la Paris ne-având nici o carte, nici o hartă să pue la dispoziția celorlalte delegațiuni, cari le reclamau pentru a se pune în curent cu chestiunea românească. Din fericire, noi lucraserăm. Și d-l Brătianu a putut face față nevoilor, luând de la noi toate publicațiile și toate hărțile de propagandă, al căror număr era considerabil.

Consiliul național a servit cauza noastră și printr'o serie de banchete politice. Unul a fost dat d-lui Léon Bourgeois, iar două ziaristilor și delegaților englezi, italieni și americani la Conferința păcii. În sfârșit, un al 4-lea a fost oferit redactorilor ziarului nostru «La Roumanie» de către presa franceză și de către înalte personalități intelectuale franceze ca Lacour-Gayet, filosoful Charles Richet, etc.

Cu prilejul lor s'au schimbat discursuri entusiaste și s'au închezat prietenii sigure. Mulți dintre distinșii noștri oaspeți au căpătat astfel o mai adâncă cunoaștere a chestiunilor românești și au rămas convingi de dreptatea cauzei noastre

Astfel, Consiliul Național a lucrat cu eficacitate și cu priecere pentru înfăptuirea idealului nostru național, într'o perioadă foarte tristă pentru noi, când Nemții ne guvernau țara și când reprezentanții noștri oficiali nu îndrăzneau nici să se prezinte guvernelor aliate, necum să deschidă gura ca să vorbească despre revendicările noastre naționale.

Printr'un gest patriotic, de care trebuie să se ție seamă, Consiliului Național și-a suspendat acțiunea îndată ce d. Brătianu a sosit la Paris. Aceasta ca să i se lase mâna liberă, să apere singur, ca reprezentant al Țării, interesele naționale.

XV.

Concluzie

Propaganda noastră în străinătate, n'a fost dar lipsită de energie Ea a folosit în gradul cel mai înalt Țării și neamului românesc, reușind să obțină rezultate practice însemnate.

Dacă, cu toate greșelile comise de politicieni, opinia publică a aliaților noștri nu ne-a fost ostilă, dacă am fost admiși la Conferința păcii, deși încheasem pacea dela București și deși protestaseră Sârbii, dacă am fost considerați tot ca aliați și ni s'a permis să realizăm visul nostru milenar al constituirii României Mari, aceasta se datorește de sigur în primul rând sacrificiilor și vitejiei poporului român care i-au creat drepturi imprescriptibile.

Rolul propagandei noastre însă a fost să se scoată în relief aceste jertfe și să se apere drepturile noastre. În această privință am avut un succes desăvârșit. Aceasta e singura noastră răsplată și ea e mare. Bărfelele și loviturile, date nouă pe la spate, nu ne pot mișca. Ele vor fi trecătoare ca tot ce s'a clădit în lume de inimi și spirite inguste ¹⁾.

EGYETEMI KÖNYVTÁR

181 * 1921 JAN. 25.

KOLOZSVÁR.

1) Când ne-am reântors în țară mulți ne acuzau în ziare și acte oficiale, că am dezertat din țară în primejdie, ca să ne ducem la Paris să petrecem. Noi, am plecat după bătălia de la Mărășești și am lucrat într'un oraș bombardat zi și noapte de inamic.